

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Program „Rozvodem bez újmy“ jako nová metoda
sociální práce s rodinou v Krizovém centru v Českých
Budějovicích**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **REHABILITACE**

Autor: Lucie Mahrová

Vedoucí práce: Mgr. Iva Volfová

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem Program „Rozvodem bez újmy“ jako nová metoda sociální práce s rodinou v Krizovém centru v Českých Budějovicích jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 16. 8. 2017

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Ivě Volfové za cenné rady, připomínky, čas a trpělivost, které mi při zpracování této práce věnovala. Zároveň bych chtěla poděkovat jí i celému týmu Krizového centra za umožnění provedení výzkumného šetření. Poděkování patří i mé rodině, která mne po celou dobu studia podporovala.

Program „Rozvodem bez újmy“ jako nová metoda sociální práce s rodinou v Krizovém centru v Českých Budějovicích

Abstrakt

Tato bakalářská práce věnuje pozornost novému způsobu práce s rodinami, které se následkem rozvodu potýkají s obtížnou životní situací a konfliktní domluvou rodičů ohledně péče a kontaktu s jejich dětmi. Program „Rozvodem bez újmy“ je terapeutický program inspirovaný zahraničními zkušenostmi práce s celým rodinným systémem a zaměřuje se právě na zmírňování konfliktů mezi rodiči s cílem vytvoření bezpečného prostředí pro zdravý vývoj jejich dětí.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí - teoretické a praktické. V teoretické části se zabývám pojmem rodina, rozvodem a jeho dopadem na rodiče a jejich děti, Cochemskou praxí, dále pojmem krize, Krizovým centrem pro děti a rodinu v Jihočeském kraji a především jeho programem „Rozvodem bez újmy“. Dále se zmiňuji o původním přístupu No Kids in the Middle pocházejícího z Nizozemska a také o jediném certifikovaném realizátoru programu v České republice.

Praktická část je zaměřena na vlastní popis metodiky výzkumu, dále na samotný výzkum a jeho následnou interpretaci. Cílem této práce je zmapovat změny, které účastníci programu „Rozvodem bez újmy“ zaznamenali u sebe, svých dětí a u druhého rodiče, a to zejména změny týkající se komunikace a vzájemného nastavení. Dalším cílem je zjistit, jaká pozitiva účastníkům program přinesl. Výzkumná otázka se vzhledem ke zvoleným cílům zaměřuje právě na zaznamenané změny účastníků programu. Pro naplnění cílů byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, dotazování proběhlo formou polostrukturovaného rozhovoru. Ve svém výzkumném šetření jsem se zaměřila na 3 páry rodičů a jejich děti, kteří se zúčastnili jednoho z běhů programu „Rozvodem bez újmy“. Výzkum probíhal v době konání vybraného běhu programu od poloviny září 2016 do první poloviny ledna 2017. Rozhovory s účastníky programu byly uskutečněny přímo v Krizovém centru v Českých Budějovicích.

Bakalářská práce by mohla být výstupem pro zhodnocení efektivity programu pro pracovníky Krizového centra a dále také pro další neziskové organizace, které mají o program zájem.

Klíčová slova

rodina; rozvod; sociální práce s rodinami v rozvodu; Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z.ú.; program „Rozvodem bez újmy“

The 'Through the Divorce without Harm' Programme as a New Method of Social Work with the Family in the Crisis Center in České Budějovice

Abstract

This bachelor thesis focuses its attention on working with families which, due to a divorce, face a difficult situation, and on conflict parent agreement about caring and contacting their children. The 'Through the Divorce without Harm' Programme is a therapeutic programme inspired by experience acquired abroad about working with the complete family system, and it is focused on mitigating conflicts between parents aiming at creating a safe environment for a healthy development of their children.

The bachelor thesis is divided into two parts – a theoretical part and a practical part. The theoretical part deals with the terms of family, divorce and its impact on the parents and their children, with Cochem practice, crisis, with the Crisis Center for Children and the Family in the region of South Bohemia, and especially with its programme called 'Through the Divorce without Harm'. Further, I mention the original No Kids in the Middle approach coming from Netherlands, as well as the only certified developer of this programme in the Czech Republic.

The practical part is focused on the research methodology itself, on the research itself and its interpretation which follows. The aim of this thesis is to map out the changes which the participants of the 'Through the Divorce without Harm' Programme noticed in themselves, their children, and in the other parent, especially changes concerning communication and mutual setting. The other aim is to find out what pros the programme has brought to the participants. The research question, with regard to the chosen aims, focuses right on the noted changes in the programme participants. To fulfill the aims, a qualitative research strategy has been chosen, the questioning was done via a semi-structured interview. In my research survey I focused on 3 parental couples and their children, who participated in one of the 'Through the Divorce without Harm' Programme's runnings. The research took place during one of the programme runnings, from mid-September 2016 until mid-January 2017. Participant interviews took place straight in the Crisis Center in České Budějovice.

The bachelor thesis might become an outcome for evaluating the efficiency of the programme for workers in the Crisis Center, as well as for other nonprofit organizations interested in the programme.

Key words

Family; Divorce; Social Work with Divorcing Families; Crisis Center for Children and Family in the South Bohemia Region, r.i.; 'Through the Divorce without Harm' Program

Obsah

Úvod.....	10
1 Současný stav	11
1.1 Rodina	11
1.2 Rozvod	13
1.2.1 Situace před rozvodem	13
1.2.2 Samotný rozvod.....	14
1.2.3 Situace po rozvodu	16
1.2.4 Syndrom zavrženého rodiče	17
1.2.5 Dopad rozvodu na rodiče.....	18
1.2.6 Reakce dětí	19
1.3 Cochemská praxe	22
1.4 Složení obyvatelstva podle rodinného stavu dle údajů ČSÚ	23
1.5 Krize.....	26
1.6 Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z.ú.	27
1.6.1 Nabízené služby.....	27
1.6.1.1 Krizová pomoc	27
1.6.1.2 Služby pro rodinu s dětmi	28
1.7 Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy“	29
1.7.1 Cílová skupina programu	29
1.7.2 Průběh programu	30
1.7.3 Cíle programu	30
1.8 No Kids in the Middle.....	32
2 Cíl práce a výzkumné otázky	35
2.1 Cíl práce	35
2.2 Výzkumné otázky.....	35
2.3 Operacionalizace pojmů.....	35
3 Metodika.....	36
3.1 Použitá metoda	36
3.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	36
3.3 Způsob zpracování dat	37
4 Výsledky.....	39

4.1	Charakteristika rodin	39
4.2	Výsledky výzkumu.....	42
5	Diskuze	60
6	Závěr.....	66
7	Seznam literatury	69
8	Seznam zkratek.....	73

Úvod

Rozvod rodičů je velice obtížnou životní situací, která má mnoho negativních následků na všechny osoby, kterých se dotýká. Těmito osobami jsou myšleni jak oba rodiče, kteří se rozvádějí, tak i jejich děti a široký okruh příbuzných a přátel rodiny. V posledních letech počtu rozvodů ubývá, to však souvisí i s celkovým úbytkem počtu sňatků a na samotné míře rozvodovosti se proto úbytek počtu rozvodů bohužel nijak výrazně neodráží. Více než polovina z celkového počtu rozvedených manželství se dotýká nezletilých dětí, které v těchto manželských svazcích žily.

Tato bakalářská práce se zabývá nejen rozvody rodičů a jejich dopady na děti, ale především se orientuje na nové způsoby práce s těmito rodinami v rozvodu.

Terapeutický program Krizového centra pro děti a rodinu v Jihočeském kraji „Rozvodem bez újmy“ je inspirovaný zahraničními zkušenostmi práce s celým rodinným systémem. Je určen rodinám, které se následkem rozvodu potýkají s obtížnou životní situací a konfliktní domluvou rodičů týkající se péče a kontaktu s jejich dětmi. Cílem programu je konfliktní situace mezi rodiči zmírňovat a tím napomáhat k vytváření bezpečného prostředí pro zdravý vývoj jejich dětí. Práce s rodinou probíhá v rámci skupinových setkávání, kterých se účastní přibližně 3-5 párů rodičů s jejich dětmi.

Cílem práce je zmapovat změny, které účastníci programu „Rozvodem bez újmy“ zaznamenali u sebe, svých dětí a u druhé rodiče, a to zejména změny týkající se komunikace a vzájemného nastavení. Dalším cílem je zjistit, jaká pozitiva účastníkům program přinesl.

Výsledky výzkumného šetření mohou být výstupem pro pracovníky Krizového centra pro zhodnocení efektivity programu a také pro další organizace, které se touto problematikou zabývají.

Toto téma bakalářské práce jsem si vybrala především z toho důvodu, dozvědět se o nových možných způsobech práce s rodinami v rozvodu, a také pro jeho společenskou potřebnost. Nové způsoby práce s rodinami v rozvodu, které usilují o zmírňování konfliktů mezi rodiči a tím přispívají k vytváření bezpečného prostředí pro zdravý vývoj jejich dětí, shledávám jako velmi důležité a pro dnešní společnost vyznačující se vysokou mírou rozvodovosti nepostradatelné. Tyto nové způsoby práce mohou výrazně zmenšovat riziko vzniku celé řady zdravotních i psychických potíží u dětí, které velice často přechází v deprese, v nejhorších případech až se sebevražednými sklony.

1 Současný stav

1.1 Rodina

V této kapitole v krátkosti přiblížím základní funkce rodiny, její možné formy a především její důležitost.

Rodina tvoří základní článek v naší společnosti. Špaňhelová (2010) se ve své publikaci zmiňuje o čtyřech základních funkcích rodiny. Je to funkce biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a socializačně výchovná. K naplnění těchto funkcí je nutné, aby byli přítomni všichni členové rodiny, pro dítě to znamená především přítomnost matky a otce (Matoušek, Pazlarová, 2014). V případě, že v životě dítěte jeden z rodičů chybí, ovlivňuje to ve velké míře jeho celkový vývoj (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Matoušek (2003) rozlišuje tzv. úplnou nukleární rodinu, kterou tvoří matka, otec a jejich děti a rodinu širší, kterou se myslí ostatní příbuzní, ale i jiní nepříbuzní lidé, jako jsou přátelé, známí a také profesionálové, se kterými rodina přichází do styku.

Špaňhelová (2010) uvádí, co přináší matka, otec a oba rodiče zároveň do vzájemného soužití s dítětem. V první řadě je to matčino přijetí dítěte a její láska k němu, vytváří mu pocit jistoty, ochraňuje ho, je mu příkladem a dává mu model ženské role. Ze strany otce je potřeba, aby svému dítěti věnoval dostatek času a projevoval lásku k němu. Pokud tomu tak je, může být svému potomkovi stejně jako jeho matka příkladem, může ho ochraňovat, vytvářet mu pocit jistoty a dávat mu zase naopak model mužské role. Otec by měl být pro matku podporou a oporou, měl by budovat vztah spolu s ní i s dítětem, velice důležitá je vzájemná komunikace. Rodiče by měli být jednotní, měli by dítěti dávat najevo, že se mají rádi a že se vzájemně respektují, měli by mu dávat příklad vzájemného chování. Dítě přináší do rodiny radost, dává rodičům možnost starat se, příležitost zamyslet se či změnit názor, přináší jim tím možnost osobnostního růstu. Dítě rodině dává nemožnost nudit se, přináší do rodiny nové myšlenky, postřehy, vytváří situace, které rodiče obohacují a které u všech členů přináší pocit větší odpovědnosti. Dítě rodině také dává pocit blízkosti a naplnění (Špaňhelová, 2010). Ve vztahu nukleární rodiny s rodinou širší by měla fungovat vzájemná pomoc, výměna zkušeností, měl by být vytvářen pocit pospolitosti (Matoušek, 2003). Autor (2003) poukazuje na závislost nukleární rodiny na rodině širší, jež má významnou úlohu při řešení závažných událostí v rodině. Je pravděpodobnější, že

nukleární rodina vyřeší obtížnou životní situaci snáz za pomoci a podpory širší rodiny než sama a proto není pro nukleární rodinu dobré, když se její okruh blízkých příbuzných, přátel a známých zmenšuje (Matoušek, 2003). U rodiny v rozvodu mají členové, kteří jsou v kontaktu s dostatečně velkým okruhem širší rodiny větší šanci se s rozvodem vyrovnat než ti, u kterých se vazby s širší rodinou zpřetrhaly (Kabele in Matoušek, 2003).

V minulosti byly rodiny zakládány primárně z důvodu reprodukce populace (Matoušek a kol., 2013). V dnešní době rodiny vznikají naopak hlavně z důvodu uspokojování citových potřeb nikoliv dětí, nýbrž partnerů a hlavní příčinou rozvodů je právě narušení citových vazeb mezi partnery (Matoušek a kol., 2013). Matoušek a kol. (2015) uvádí charakteristické znaky současné české rodiny, které ovlivňují míru rozvodovosti. Lidé se soustředí pouze na své vlastní zájmy, které nechtějí obětovat zájmu rodiny, často neočekávají, že vztah vydrží a proto do něj téměř nic nepřináší. Partneri nejsou po psychologické stránce dostatečně zralí, chybí potřebný kontakt mezi partnery a dětmi v důsledku jejich celkového životního stylu. Populace se také dožívá stále vyššího věku, během něhož je více prostoru pro změny, stát přináší jedincům takové sociální zabezpečení, díky němuž nejsou závislí na rodině. Ženy se obejdou bez finanční podpory mužů díky jejich rostoucí účasti na trhu práce a díky dobře dostupné antikoncepci si mohou naplánovat rodičovství. Rozvod je dnes považován za normální způsob řešení nespokojenosti v manželství (Matoušek a kol., 2015).

1.2 Rozvod

Tato kapitola se bude věnovat rozvodu, co mu předchází, co se děje během něj a jaké s sebou nese následky.

Nejen autoři Matoušek a kol. (2015), Matějček a Dytrych (2002), Francová a Dvořáková Závodská (2014), ale i mnoho dalších se shodují na tom, že rozvod patří mezi nejtraumatičtější událost v našem životě, která silně zasahuje všechny účastněné. Matoušek a kol. (2015) dále dodává, že je pro člověka obtížnější vyrovnat se s rozvodem než se samotnou smrtí partnera, se kterou bývá právě rozvod často porovnáván.

1.2.1 Situace před rozvodem

Novák (2012), Francová a Dvořáková Závodská (2014) uvádí nejčastější důvody, z jakých od sebe lidé odcházejí. V první řadě nastává problém, že se pár nedokáže shodnout na tom, jak společně trávit volný čas, najednou přestanou mít stejné koníčky, nedokážou se dohodnout ohledně toho, kdo a jaké úlohy bude zastávat ve společné domácnosti, mohou se také začít rozcházet v představách o výchově dětí, začnou jim vadit povahové vlastnosti druhého. Často také bývá příčinou rozvodu to, že si jeden z manželů najde někoho jiného, což může být zároveň důsledek nefungování intimního soužití s druhým manželem nebo proto, že protějšek nemůže mít děti. Některý z partnerů může být přehnaně žárlivý, což také pro vztah není žádoucí. Problémy vznikají též kvůli financím, kvůli nedostatečné vzájemné toleranci, nerovnému zacházení s druhým partnerem či až agresivnímu chování, nejčastěji doprovázeného závislostí na alkoholu nebo jiných omamných látkách. Matoušek a kol. (2015) dále hovoří o vytváření nových stanovisek k druhému manželovi, ze kterých po čase pramení rozvody. Úzce souvisí s předchozími důvody, je to např. skutečnost, že aktuální partner není pro toho druhého dost dobrý, přestal ho uspokojovat a v dohledu je partner jiný, který ho začal přitahovat více a se kterým si dokáže představit žít. V této chvíli je pro tohoto jedince přínosnější od partnera odejít, než s ním dál sdílet svůj život.

Autoři Matějček a Dytrych (2002) rozdělují tři etapy. Jako první obvykle v rodině vzniká manželský (rodinný) nesoulad z běžných sporů, ve kterých se manželé nejsou schopni dohodnout a rozumným způsobem je vyřešit. Tyto neshody jsou součástí každého manželství, v některých případech však vedou k manželskému (rodinnému)

rozvratu, který se již odráží ve fungování celé rodiny, nastává problém ve výchově dětí, v oblasti financí ale i v emočním prožívání všech členů. Tento rozvrat má dvě fáze, akutní a dlouhodobou, a v některé z nich pak může vygradovat až v rozvod, ke kterému by však mělo docházet až v poslední řadě.

1.2.2 Samotný rozvod

Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení (Zákon č. 89/2012 Sb., §755, odst. 1). Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu (Zákon č. 89/2012 Sb., §755, odst. 2a).

Děti se svěřují do výchovy jednoho z rodičů, nebo do střídavé, případně společné výchovy (Zákon č. 89/2012 Sb.). Autoři Novák a Průchová (2007) uvádí, že v ČR bývá dítě nejčastěji svěřeno do výchovy jednoho z rodičů. Je však nutno poukázat na to, že i přesto, že je dítě svěřeno jen jednomu z rodičů, druhému rodiči nejsou upřena jeho rodičovská práva a povinnosti, jak si nemalá část rozvádějících se manželů myslí (Novák, Průchová, 2007). Tento rodič je tedy stále zákonným zástupcem svého dítěte, podílí se na jeho výchově a společně s druhým rodičem rozhoduje o důležitých událostech v jeho životě, čímž se myslí např. volba vzdělání a zaměstnání, změna příjmení atd. (Novák, Průchová, 2007). V rámci střídavé výchovy se dítě, jak již vyplývá ze samotného pojmenování, v pravidelných intervalech střídá u obou rodičů (Dudová R., Dudová T. in Dudová, Hastrmanová, 2007). Střídání není dáno přímo zákonem, obvykle se uskutečňuje po 14 dnech, někdy však i po týdnů či po měsíci (Novák, 2013). Dudová R. a Dudová T. in Dudová a Hastrmanová (2007) dále hovoří o podmínkách pro svěřeni dítěte do střídavé výchovy. Oba rodiče i potomek musí jevit zájem o střídavou péči, rodiče musí být výchovně způsobilí a střídavou výchovou musí zajistit všechny potřeby dítěte. Dítě plnící povinnou školní docházku musí mít možnost i nadále docházet do stejné školy a věnovat se svým koníčkům. V dohodě o střídavé péči musí být jasně stanoveny podmínky střídání, dále musí být projednáno vybavení dítěte u každého z rodičů, zda bude mít u každého své věci, nebo zda si je bude muset

vždy nosit s sebou, také kdo mu bude hradit školní pomůcky a další vybavení. Rodiče by měli být domluveni i na tom, u koho bude mít dítě trvalé bydliště a tedy kdo z nich bude moci uplatňovat daňové zvýhodnění na jejich dítě, případně pobírat sociální dávky. Společná výchova je náročná pro oba rodiče z toho důvodu, že i po rozvodu se musí navzájem respektovat a přizpůsobovat, výsledkem je však obraz dítěti, že se mají stále rádi a že jsou si rovni (Novák, Průchová, 2007). Děti z rodin se společnou výchovou mají větší sebevědomí, rozvod nevnímají tak negativně a nejsou více problémové, než děti ve výhradní výchově (Novák, Průchová, 2007). Autoři (2007) se dále zmiňují o tom, že svěření dítěte do společné výchovy není ale v dnešní době příliš běžné, předpokládá to totiž sdílení obou rozvedených manželů jedné domácnosti, což ve většině případů vydrží jen krátkou dobu po rozvodu a bývalí partneři začnou brzy hospodařit každý sám.

Při projednávání, komu z rodičů bude dítě po rozvodu přiděleno do péče, se klade důraz především na zájem dítěte, jeho osobnost, charakterové vlastnosti, nadání, přihlíží se také k tomu, u koho z rodičů se bude moci lépe rozvíjet (Novák, Průchová, 2007). Podstatné jsou rovněž city dítěte a jeho vazby na sourozence a další příbuzné, posuzuje se též hmotné zabezpečení a bytové poměry rodičů, jejich výchovné schopnosti a míra zodpovědnosti (Novák, Průchová, 2007). Se všemi těmito aspekty se současně bere ohled na právo dítěte mít oba rodiče, tedy i jejich péči a pravidelný styk s nimi (Novák, Průchová, 2007).

Až poté, co je upravena výchova a výživa dětí, může být zahájeno rozvodové řízení (Novák, 2012).

Samotné rozvodové řízení začíná na základě podání návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství jedním z manželů, nebo společným návrhem obou manželů (Zákon č. 89/2012 Sb.). Rozlišují se dva druhy rozvodů, a tedy rozvod sporný a rozvod nesporný.

Novák a Průchová (2007) hovoří o rozvodu nesporném jako o rozvodu, na kterém se oba manželé vzájemně domluvili a zároveň si stanovili pravidla týkající se výchovy a výživy společných dětí, majetkového vyrovnání, případně se dohodli na podmínkách společného bydlení a vyživovací povinnosti, které budou dodržovat v době po rozvodu. Tento rozvod lze provést pouze v případech, kdy manželství trvalo minimálně jeden rok a manželé spolu minimálně šest měsíců nežijí (Novák, Průchová, 2007). Rozvod nesporný nemá ve většině případů dlouhého trvání a nemusí docházet k prokazování důvodů rozvratu manželství, což s sebou obvykle nese relativně dobrou atmosféru a

vzájemné vztahy mezi rozvedenými manželi a to zároveň zlepšuje i situaci, se kterou se dítě s rozvádějícími se rodiči musí potýkat (Novák, Průchová, 2007).

Naopak rozvod sporný je náročný jak časově, tak i finančně, může totiž trvat i několik let (Novák, Průchová, 2007). Řeší se v něm příčiny rozvratu, a pokud se v nich oba manželé neshodují, je nutno je poté dokazovat a to prostřednictvím vlastních tvrzení, ale i svědeckých výpovědí příbuzných či přátel nebo dokonce svých dětí (Novák, Průchová, 2007). *Teprve po právní moci rozsudku o rozvodu manželství nastává období, kdy je možné začít řešit otázku společného bydlení a společného majetku* (Novák, Průchová, 2007, s. 32). Autoři (2007) uvádí, že čím komplikovanější je soud, tím je pravděpodobnější, že se rozvedení manželé nebudou schopni po rozvodu dohodnout na společném bydlení a majetkovém vypořádání. Kdybychom to měli shrnout, sporný rozvod je tedy ve všech směrech náročnější pro všechny členy rodiny.

1.2.3 Situace po rozvodu

Každý rozvod má jiný průběh a i jeho dopad na původní členy rodiny se bude lišit. Matoušek a kol. (2015) se zmiňuje o klasické situaci po rozvodu, kdy okruh příbuzných rozvedených osob zaujme bojovné postavení, které s sebou nese řadu nekončících sporů s druhou stranou týkajících se např. majetku, bydlení, výchovy dětí a v některých případech i samotné navádění dětí proti druhému rodiči.

Každý člověk se s rozvodem vyrovná jinak, někdo dříve, někdo později a jsou i případy, kdy se opuštěný partner s rozvodem nedokáže vyrovnat nikdy a je jím poznamenán na celý život. Berger a Gravillon (2011) hovoří o tom, že v některých případech, kdy rozvod zasáhne jednoho z rodičů více, má tento rodič potom tendenci před dítětem druhého rodiče pomlouvat, přenášet na něj veškerou vinu za situaci, ve které se rodina ocitla a nepřímo si tím potomka získává na svou stranu. Dítě totiž vycítí, že je tento rodič více zranitelný než ten druhý a přirozeně se ho začne zastávat, ochraňovat ho, vyjadřovat pocit soucitu (Berger, Gravillon, 2011). To může ale někdy vést až k tomu, že dítě na druhého rodiče vlivem těchto příčin úplně zanevře (Berger, Gravillon, 2011).

1.2.4 Syndrom zavrženého rodiče

Syndrom zavrženého rodiče (SZR) je český název pro termín Parental Alienation Syndrome (PAS), který poprvé použil dětský psychiatr Richard A. Gardner. Ten začal u rodin, jež právě procházely rozvodovým řízením a řešily otázku, komu bude dítě svěřeno do výchovy, pozorovat, jak dítě v průběhu těchto sporů přilne více k jednomu z rodičů a spolu s ním začne druhého rodiče nějakým způsobem pomlouvat (Warshak, 2003). Termín SZR vznikl na základě podobnosti chování těchto dětí, které jednoho z rodičů postupně zavrhovaly (Warshak, 2003). U dětí se často objevovala bezdůvodná nenávist nejen k jednomu z rodičů, ale i k jeho ostatním příbuzným, kterou ony samy vysvětlovaly nesmyslnými argumenty (Warshak, 2003). Je zde však velmi důležité zdůraznit fakt, že pod SZR lze zahrnout pouze to zavrnutí rodiče dítětem, kdy je v tom dítě podporováno vlivem rodiče druhého, protože k odcizení dítěte jednomu z rodičů může dojít i následkem jiných příčin (Warshak, 2003). Tlakům a podněcování jednoho rodiče k nenávisti rodiče druhého podlehnou děti poměrně snadno, existují však i případy, kdy děti rodičům nedovolí je do manželských sporů zatáhnout a ponechají si v těchto záležitostech neutrální postoj (Warshak, 2003). Autor Richard A. Warshak (2003), který se ve své publikaci právě problematikou „rozvodových jedů“ zabývá, uvádí čtyři faktory ovlivňující pravděpodobnost zavrnutí dítětem jednoho z rodičů. Záleží především na prostředí, ve kterém k zavržení dochází. Pokud má dítě možnost pravidelného stýkání s rodičem, proti němuž jsou nadávky mířeny a pokud nemá příliš strach z napadajícího rodiče, je zde šance, že SZR vůbec nevznikne a v případě, že už vznikl, je možno ho eliminovat. Důležitou roli zde hraje také vztah rodiče s dítětem před zavržením. Mohlo by se zdát a bylo by to i logické, kdyby u rodiče, který se svým potomkem udržoval velmi dobrý vztah plný lásky a vzájemné důvěry k SZR vůbec nedošlo. Bohužel však i tito rodiče bývají dětmi zavrhovány velmi často, a to vlivem druhého rodiče, který o ně naopak zájem nikdy příliš neprojevoval, neuznával je, či je dokonce odmítal nebo jim ubližoval jak psychicky, tak i fyzicky. V těchto případech mají děti tendenci využít situace, že o ně zrovna tento rodič jeví zájem a snaží se stát pomlouváním druhého rodiče pro tohoto ještě oblíbenějším. Často děti z útočného rodiče mají strach a napadáním rodiče druhého si u tohoto zajišťují spokojenost a klid. Navzdory těmto situacím však dlouhodobý láskyplný vztah rodiče s dítětem snižuje pravděpodobnost jeho zavržení. Záleží také na povaze každého dítěte, některé je náchylnější a nějaké zase odolnější. Čím vyšší je u dítěte úroveň psychického vývoje,

tím je větší šance, že odolá vlivu jednoho z rodičů a udrží si stejně dobrý vztah s oběma rodiči. Posledním důležitým faktorem je postoj zavrženého rodiče. Je nezbytné, aby se snažil být se svým potomkem v pravidelném kontaktu a aby dokázal reagovat na nepřátelské chování dítěte adekvátním způsobem, také aby mu dodal jistotu, že má pochopení pro jeho chování a pocity. Dobrým postojem je také nebýt jako druhý partner a tudíž se nepomlouvat navzájem, což dává dítěti obraz, že druhého rodiče i přes veškeré pomluvy nevidí napadaný rodič ve špatném světle.

1.2.5 Dopad rozvodu na rodiče

Většina rodičů si myslí, že se rozvodem vyřeší všechny dosavadní problémy, které mezi nimi panují, a že po rozvodu budou mít „od sebe klid“. Často se pak diví, že se po rozvodu musí i nadále vídat se svým již bývalým protějškem a řešit spolu nepříjemné záležitosti. V této chvíli je důležité, aby se navzájem tolerovali a hledali řešení, která budou výhodná pro oba rodiče (Novák, 2012). Pokud tak neučiní, soudní spory mezi nimi mohou trvat i roky, což potom vyvolává vyšší míru stresu a nespokojenosti u všech členů rodiny, včetně dětí (Matoušek a kol., 2015). Výzkumy potvrdily, že pokud spolu mají rozvádějící se manželé děti, rozvod je pro ně mnohem složitější a bolestivější než u bezdětných párů (Leopold, Kalmijn, 2016).

Rodiče sužují pocity viny a selhání, mívají časté změny nálad, které se od radosti z toho, že rozvodem začnou nový, lepší život mohou zhoršit až po hluboké depresi (Teyber, 2007). Toto stresující období provázené pocity úzkosti a velké míry podrážděnosti přináší různé zdravotní potíže, rodiče často trpí nespavostí, nemohou se soustředit plně na práci a jiné aktivity (Teyber, 2007). Bývají si také nejistí v oblasti intimního soužití, u mužů se může projevat sexuální dysfunkce (Teyber, 2007). Objevuje se rovněž zvýšená inklinace ke kouření, alkoholu a jiným drogám (Teyber, 2007). Většina výzkumů se shoduje na tom, že rozvedení jedinci se potýkají více s psychickými a zdravotními problémy než partneři, kteří své manželství neukončili (Amato, 2014). Autor Sbarra (2015) se ve svém článku *Divorce and Health: current trends and future directions* zmiňuje dokonce o 23% vyšší míře úmrtnosti u osob, které se ve svém životě musely potýkat s rozvodem, než u těch, které tato stresující životní událost nezasáhla.

1.2.6 Reakce dětí

Rozvod rodičů vytváří u dětí chaos, děti neví, co se děje a co se bude dít dál, mají strach z toho, že budou opuštěny (Berger, Gravillon, 2011). Jsou zvyklé na dosavadní uspořádání a pravidla rodiny, které se najednou mění (Berger, Gravillon, 2011). Je tedy opravdu velice důležité věnovat při a po rozvodu maximální pozornost dětem ze strany obou rodičů a eliminovat stresující faktory působící na děti tím, že se rodiče sjednotí za účelem udržení zdravého psychického i fyzického vývoje svých dětí (Novák, 2012). Leopold a Kalmijn (2016) zdůrazňují fakt, že ačkoliv je rozvod velice náročnou situací, není sám o sobě pro děti tak stresující, jako jsou právě konflikty a nenávisť mezi rodiči. Je na místě říct svým dětem o rozvodu pokud možno společně a co nejdříve, mělo by to být však ve vhodný okamžik, kdy budou mít děti dostatečný klid a čas na to, aby tuto zásadní informaci vstřebaly (Novák, 2012). Není zde také důvod, proč by rodiče měli svým dětem v této záležitosti lhát, naopak je dobré říct jim vše tak, jak tomu doopravdy je, narovinu a zároveň je přesvědčit, že je rozvod záležitostí obou rodičů a nepřenasát tak vinu pouze na jednoho rodiče (Novák, 2012). Děti také potřebují ujistit v tom, že i přesto, že se jejich rodiče rozvádějí, tak jim oba rodiče zůstanou a nic se nezmění na jejich lásce k nim (Novák, 2012). Autorka Colorosová (2008) se také zmiňuje o tom, že děti mají nejprve tendenci řešit nejbližší následky rozvodu na rozdíl od dospělých, kteří přemýšlí nad dalekou budoucností. V každém případě je nutné brát v potaz fakt, že končícím manželstvím se nerozpadá rodina (Colorosová, 2008). Aby si toho děti byly vědomy, je dobré je i opakovaně ujišťovat a utěšovat v následujících skutečnostech (Colorosová, 2008). A tedy v tom, jak už bylo zmíněno, že stále mají rodinu, že budou i nadále žít s matkou i otcem, kteří je nepřestali mít rádi a kteří o ně budou dál pečovat a podporovat je jak emočně tak finančně, budou je respektovat a rozhodovat o nich v jejich nejlepším zájmu (Colorosová, 2008). Děti nízkého věku mohou být přesvědčeny, že rozvod rodičů zapříčinily ony, např. jejich neposlušným chováním (Berger a Gravillon, 2011). V tomto případě je velmi důležité jim tuto představu vyvrátit a vysvětlit jim, že rozvod je záležitostí pouze rodičů, a že jejich děti za nastalou situaci opravdu nemohou (Novák, 2012). Smith (2004) se ve své publikaci zabývá chováním a emocemi dětí vyrovnávajících se s rozvodem rodičů. Děti často provádějí různé činy, které jsou pro rodiče i řadu odborníků jen těžko vysvětlitelné. Jejich emoce jsou nejasné, a proto je třeba všimnout si i možných vazeb mezi nimi. Rozporuplné pocity mívají častěji ty děti, které odmítají kontakt s druhým rodičem. Jsou smutné, uražené a

velice se na dotyčného rodiče zlobí, na druhou stranu by si ale moc přály se s ním setkat a urovnat vše tak, aby to bylo jako dřív, protože potřebují mít nablízku oba rodiče. Děti si nechtějí připustit a věřit tomu, že se jejich rodiče rozvedli a jeden z nich odešel. Tuto myšlenku popírají a uchovávají si naději, že se k sobě po čase opět vrátí. Také z tohoto důvodu je tedy velice důležité pravdivě vysvětlit situaci rozchodu a obeznámit děti s budoucím uspořádáním rodiny. Až poté, co děti pochopí, že rozvod rodičů je nevratný, jejich naději vystřídá smutek, pocit ztráty, osamělosti a beznaděje. Tyto pocity, jejichž negativní působení se zvyšuje s každým dalším rozchodem rodiče s novým partnerem, popřípadě i jeho rodinou, na kterou dítě naváže citovou vazbu, potom mohou velmi ovlivnit celkový vývoj dítěte (Smith, 2004).

Tak jako je tomu u samotných rozvedených rodičů, tak i u dětí těchto rodičů je přítomnost duševních a zdravotních potíží větší než u dětí z úplných rodin (Amato, 2014). Autorka Smith (2004) dodává, že se u dětí rovněž velice často projeví deprese někdy až se sebevražednými sklony. Bohman et al. (2017) v článku *Parental separation in childhood as a risk factor for depression in adulthood: a community-based study of adolescents screened for depression and followed up after 15 years* zmiňuje zajímavý výsledek výzkumu, a to ten, že pokud se deprese u dětí rozvádějících se rodičů dostavila již v dospívání nebo i dříve, je zde velká pravděpodobnost jejího opakovaného projevu i v dospělosti ještě navíc se zvýšeným rizikem jejího přechodu na bipolární poruchu.

Téměř všechny děti, které žijí v rozpadlých rodinách, závidí ostatním dětem jejich úplné rodiny (Smith, 2004).

Fučík (2013) hovoří o tom, že potomci nevědomky přejímají vzorce původní rodiny, u dětí z rozvedených rodin nastává tedy větší riziko rozvodu s jejich budoucím partnerem, než je tomu u dětí z úplných rodin. Postavení rodiny po rozvodu má vliv i na sociální reprodukci dětí (Fučík, 2013). Vzhledem k tomu, že děti z rodin v rozvodu bývají obvykle svěřovány výhradně do péče matky, přejímají tak ve větší míře její postavení ve společnosti než postavení otce (Fučík, 2013). Když vezmeme v úvahu fakt, že je v rodině vzdělanější muž, zůstávají děti v domácnosti s méně vzdělaným rodičem a tedy i jejich šance na vzdělání je nižší (Fučík, 2013). To je zároveň způsobeno i úbytkem času, který matka věnuje svým dětem při přípravě do školy a jiných rozvíjejících činnostech (Fučík, 2013). Rodině, kterou živil převážně otec dětí, často nestačí dosavadní příjem matky, která si potom musí přivydělávat ještě vedle svého zaměstnání, v domácnosti ji také čekají práce navíc, které do doby před rozvodem

vykonával manžel (Fučík, 2013). Na základě těchto dvou aspektů lze tedy říci, že rozvod u dětí negativně ovlivňuje šance na vzdělání a sociální reprodukci (Fučík, 2013).

1.3 Cochemská praxe

Příklad Cochemské praxe zde uvádím pro srovnání s programem Krizového centra pro děti a rodinu v Českých Budějovicích Rozvodem bez újmy, jejichž základní východiska se shodují.

Cochemský model vznikl mezi roky 1992 a 1993 v německém Cochemu- Zell v návaznosti na myšlenku, že děti, které mají velmi dobrý vztah s oběma rodiči, kteří se ale právě rozvádějí, nechtějí přirozeně omezit nebo dokonce ztratit veškerý kontakt ani s jedním z nich (Rudolph, 2010). Zastává také teorii, že i přesto, že se některý z rodičů významně nepodílel na výchově dítěte, neznamená to, že by o něj dítě nemohlo jevit určitý zájem (Rudolph, 2010). Na základě těchto předpokladů vznikla interdisciplinární spolupráce odborných profesí, které se podílí na řešení rodičovských konfliktů s cílem urovnání sporů mezi rodiči a posílení schopnosti vzájemně se domluvit na výchově dětí, a tím společně znovu převzít jejich rodičovskou odpovědnost (Rudolph, 2010). Profese zapojenými do řešení rodičovských sporů se rozumí soudy, soudní znalci, advokáti, odborné poradny, orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) (Rudolph, 2010). Cochemská praxe se soustředí především na zájem dítěte, jehož rodiče se rozvádí a na spory probíhající mezi rodiči se snaží nahlížet perspektivou dítěte (Rudolph, 2010).

Tendence vytvářet sítě různých profesí má dle Rudolpha (2010) Nizozemsko, skandinávské a anglosaské země. Nicméně i České republice se díky aktivitám Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (UMPOD) a neziskové organizace Cochem.cz – občanská iniciativa za zavedení Cochemské praxe v ČR zvyšuje povědomí o tomto modelu (Barvíková, 2016). S Cochemskou praxí u nás začal v červnu roku 2016 Okresní soud v Novém Jičíně a v lednu roku 2017 byl model COCHEM zaveden rovněž na Okresním soudě v Mostě (Barvíková, 2016).

Cochemská praxe má pozitivní ohlasy jak u rodičů s dětmi, tak i u jednotlivých představitelů odborných profesí (Rudolph, 2010). Rovněž zkušenosti s Cochemským modelem u nás vykazují vysokou míru úspěšnosti v uzavírání dohod mezi rodiči (Barvíková, 2016).

1.4 Složení obyvatelstva podle rodinného stavu dle údajů ČSÚ

V této kapitole se budu věnovat proměnám rodinného stavu v České republice a zároveň bych tím chtěla poukázat na existenci vysokého množství rozvodů, které se dotýká nezletilých dětí.

Během posledních třiceti let rostl počet svobodných a rozvedených lidí, sezdaných naopak ubývalo, a to na základě fenoménu dnešní doby prodlužovat dobu uzavření prvního sňatku nebo jeho neuznávání vůbec, a také je to podmíněno velkou rozvodovostí (Vývoj obyvatelstva České republiky, Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu, 2015). Musíme však brát zřetel na to, že dnes častěji než dříve žije mnoho svobodných lidí s partnerem v nesezdaném soužití (Vývoj obyvatelstva České republiky, Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu, 2015). Svobodných mužů je mnohem více než žen, konkrétně 36,3 % a 25,9 % k roku 2015 (Vývoj obyvatelstva České republiky, Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu, 2015). Již od 60. let 20. století roste počet rozvedených osob, v roce 2015 se u mužů zvýšil na 12 % a u žen na 14,4 % (Vývoj obyvatelstva České republiky, Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu, 2015). Počet sezdaných manželství klesl od počátku 80. let ze dvou třetin na méně než jednu polovinu, k čemuž poprvé došlo v roce 2010 (Vývoj obyvatelstva České republiky, Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu, 2015). Sezdaných lidí bylo koncem roku 2015 47,4 %, tedy 48,8 % ženatých mužů a 46,1 % vdaných žen (Vývoj obyvatelstva České republiky, Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu, 2015).

Jak již bylo řečeno, od začátku 90. let se míra sňatečnosti v České republice snižovala, přičemž v roce 2013, kdy bylo zaznamenáno nejméně uzavřených manželství (43 499), došlo k zastavení tohoto snižování (Vývoj obyvatelstva České republiky, Sňatečnost, 2015). Počet nově uzavřených manželství se v roce 2014 zvýšil o 3 % na 45,6 tisíce a v roce 2015 o dalších 6 % (Vývoj obyvatelstva České republiky, Sňatečnost, 2015). Celkem bylo tedy v průběhu roku 2015 uzavřeno 48 191 nových sňatků, což je největší počet za posledních sedm let (Vývoj obyvatelstva České republiky, Sňatečnost, 2015). Počítají se sňatky svobodných, rozvedených i ovdovělých osob (Vývoj obyvatelstva České republiky, Sňatečnost, 2015).

Podle informací Ministerstva spravedlnosti ČR bylo v roce 2015 rozvedeno 26 083 manželství, což je o 0,7 tisíce méně než v roce 2014 a nejméně od roku 2000 (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Mezi roky 2005 a 2010 se za každý

rok rozvedlo o pět tisíc manželství více (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). To, že v posledních letech ubývá počtu rozvodů, souvisí s celkovým úbytkem počtu sňatků, protože samotná míra rozvodovosti se nijak výrazně nesnížila (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Návrh na rozvod bývá nejčastěji podáván ženami, stejně tak tomu bylo i v roce 2015, kdy se na návrh ženy rozvedlo 11 604 manželství, z celkového množství to bylo 44,5 % (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Společných návrhů bylo 31,3 %, tedy 8 176 rozvedených manželství a nejméně návrhů podali muži, tedy pouze 24,2 %, kdy bylo rozvedeno 6 303 manželství (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Pro většinu žen i mužů to byla první zkušenost s rozvodovým řízením (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Jedna pětina z celkového počtu rozvodů se týká opakovaných rozvodů, v roce 2015 to bylo 19,3 % rozvedených mužů, tedy 5 036 rozvodů a 18,8 % žen, což činilo 4 893 rozvodů (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Většina z nich se rozváděla podruhé (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015).

V roce 2015 bylo zaznamenáno celkem 14 993 rozvodů rodin, ve kterých žilo 23 187 nezletilých dětí, což je 57,5 % ze všech rozvedených manželství (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Tyto rozvádějící se páry spolu měly z 52,2 % jedno dítě, ze 42,1 % potom dvě děti (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). V roce 2005 počet rozvodů s nezletilými dětmi dosahoval 61,4 %, v roce 2011 se snížil na 56,3 % a od roku 2012 se ustálil na 57-58 % (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Rozvodů s absencí nezletilých dětí v rodině bylo v roce 2015 11 090 (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Čím méně trvá manželství, tím více dochází k rozvodům bez účasti dětí, naopak čím déle manželství trvá, tím více dětí je potom vystaveno rozvodům (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). V roce 2015 docházelo často k rozvodům u rodin s nezletilými dětmi už po 4 letech trvání manželství, nejčastěji k tomu však dochází až po 15-17 letech, kdy má manželský pár již tři i více nezletilých dětí, což je přibližně 10 % párů (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Rozvodů po osmnácti letech manželství se potom z důvodu dosažení zletilosti účastní již méně dětí a po 22 letech trvání manželství dochází opět k rozvodům bez nezletilých dětí (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015).

Lidé se nejčastěji rozvádějí ve věku 40 let a více, v letech 2005-2015 věk rozvádějících se mužů vzrostl ze 40,6 na 44,0 let a věk rozvádějících se žen z 37,8 na

41,0 let (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Průměrný věk osob v rozvodu tedy přibližně vzrostl o 3,3 let, u osob uzavírajících manželství o 2,6 let, což vyplývá ze skutečnosti oddalování prvního sňatku, a tím se zároveň posouvá i doba manželství do rozvodu (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Ženy se nejvíce rozvádějí kolem 30 let věku a méně, naproti tomu muži až ve věku 50 let a více, přičemž od roku 2013 se čím dál více mužů rozvádí již ve 40 letech (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015).

K rozvodům dochází nejčastěji po 5-9 letech manželství, v roce 2015 to bylo 6 066 rozvodů, tedy 23,3 % z celkového počtu rozvodů (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Rozvody po 10-14 letech manželství tvoří 16,9 %, stejného procenta dosahují taktéž rozvody do 4 let od uzavření manželství, jejichž podíl se od roku 2010 zmenšil z 19,6 % v souvislosti s postupným ubýváním sňatků (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Mezi roky 2005-2015 z 17,6 na 13,6 % poklesl také počet rozvodů po 15-19 letech trvání manželství, na druhé straně rozvodů po 25-29 letech trvání manželství přibylo z 6,9 na 8,7 % a rozvodů po 30 letech a více z 5,0 na 8,1 % (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). V rozmezí 5-9 let trvání manželství se zvyšuje také míra rozvodovosti, což je počet rozvodů vztahený k počtu sňatků, které byly uzavřeny před určitým počtem let (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). V tomto období se dle dat z roku 2015 rozvede přibližně 2,3 ze sta manželství, 2,6 na 100 sňatků je potom míra rozvodovosti po 4 letech manželství (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Čím déle manželství trvá, tím menší je míra rozvodovosti (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Při zachování míry rozvodovosti v roce 2015 se rozvede 46,5 % manželství, přibližně po 13,0 letech trvání (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Od roku 2002 dosahuje v ČR úhrnná rozvodovost 45-50 %, výjimkou byl rok 2012, kdy klesla na 44,5 %, nejvyšší hodnoty 50,0 % dosáhla v roce 2010 (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015). Nepatrně narůstá průměrná délka trvání manželství při rozvodu, od roku 2005 se zvýšila o 0,8 roku (Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost, 2015).

1.5 Krize

V této krátké kapitole zmiňuji pojem krize, úzce spjatý právě s Krizovým centrem v Českých Budějovicích.

Vodáčková a kol. (2007) chápe krizi jako *subjektivně ohrožující situaci s velkým dynamickým nábojem, potenciálem změny* a tvrdí, že bez toho, aniž by v našem životě nastala nějaká krize, nejsme schopni se kamkoliv posunout a dosáhnout životního zrání (Vodáčková a kol., 2007, s. 28). Krize s sebou většinou nese pozitivní nebo negativní změnu našeho chování (Vodáčková a kol., 2007). Může nás tedy nějakým způsobem ohrozit, zároveň s ní získáváme šanci chopit se příležitosti a začít v našem životě něco nového (Vodáčková a kol., 2007).

Vyústěním krize mezi manželi může být a také ve většině případů bývá rozvod (Fučík, 2013). Tato krize, doprovázená zvýšeným stresem, se potom dotýká celé rodiny, pouto mezi rodiči a dětmi postupně zaniká, děti se následkem toho zdržují v nepříjemném prostředí, popřípadě se seznamují s novým (Fučík, 2013). Často si musí také zvykat na novou rodinu, tedy nového partnera či partnerku svého rodiče (Fučík, 2013).

1.6 Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z.ú.

Tato kapitola se bude věnovat Krizovému centru pro děti a rodinu v Českých Budějovicích a jeho nabízeným službám, mezi něž patří i program Rozvodem bez újmy, stěžejní téma mé bakalářské práce.

Krizové centrum (KC) vzniklo v roce 2003 v rámci projektu spolupráce Jihočeského kraje a Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity (Krizové centrum pro děti a rodinu, Historie, © 2015). Je registrovaným poskytovatelem sociální služby krizová pomoc, zaměřuje se na pomoc dětem a jejich rodinám, které se ocitly ve zvlášť obtížné životní situaci, kterou nejsou schopny samy vyřešit (Krizové centrum pro děti a rodinu, Historie, © 2015). Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů je Krizové centrum pověřeno výkonem sociálně-právní ochrany dětí (Krizové centrum pro děti a rodinu, Historie, © 2015). KC poskytuje krizovou intervenci, psychologické a sociální poradenství, zaměřuje se na obnovu narušených rodinných vazeb a usiluje o posilování rodičovských kompetencí (Výroční zpráva, 2015). Krizové situace, které KC řeší, se ve většině případů dotýkají celé rodiny, a proto se pracovníci snaží působit na celý rodinný systém (Výroční zpráva, 2015). Díky tomuto přístupu a dlouholeté zkušenosti v oblasti práce s dětmi je KC jedinečnou organizací v regionu (Výroční zpráva, 2015).

1.6.1 Nabízené služby

1.6.1.1 Krizová pomoc

Krizová pomoc je sociální službou poskytovanou podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V rámci této služby se klientům, kteří se nacházejí v nějaké nepříznivé osobní nebo rodinné situaci, dostane včasné psychické nebo sociálně právní podpory (Výroční zpráva, 2015). Cílem služby je motivovat klienta, aby byl schopen nastalou situaci vyřešit nejlépe zcela sám, popřípadě s pomocí svého nejbližšího okolí (Výroční zpráva, 2015). Pomoc vykonávají profesionálové se zachováním individuálního přístupu (Výroční zpráva, 2015). Krizové centrum uvádí nejčastější příčiny krizí, a tedy problémová soužití, ze kterých pramení partnerské krize, rozvody a s tím spojené výchovné problémy, šikana, syndrom zavrženého rodiče, sebepoškození, sebevražedné sklony (Výroční zpráva, 2015). Krizi může způsobit

rovněž nějaké prožité trauma, čímž bývá domácí násilí, trestné činy, syndrom CAN, různé nehody či přírodní katastrofy, často také náhlá ztráta blízké osoby v podobě smrti zapříčiněná různými onemocněními (Výroční zpráva, 2015).

Krizová pomoc je poskytována ambulantní i terénní formou (v případech akutní krize, kdy není klient schopen sám dorazit do KC) (Výroční zpráva, 2015). Služba je bezplatná a zahrnuje krizovou intervenci, psychologické, sociální a sociálně právní poradenství, podání informací o dalších službách a jejich zprostředkování a následnou krátkodobou terapii (Výroční zpráva, 2015).

1.6.1.2 Služby pro rodinu s dětmi

Tyto služby jsou určeny dětem a jejich rodinám, kde je následkem působení dlouhodobé krizové situace ohrožen vývoj dítěte (Výroční zpráva, 2015). Zahrnují odborné poradenství, podporují udržování zdravých vztahů v rodině i mimo ni, posilují rozvoj rodičovských kompetencí, pomáhají rodinám zvládat situaci po rozvodu, snaží se najít co nejlepší způsob porozvodového uspořádání rodiny a následně podporují setkávání dětí s rodičem, se kterým již nežijí, podporují také děti při uplatňování jejich práv a zájmů (Výroční zpráva, 2015).

1.7 Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy“

Program „Rozvodem bez újmy“ je terapeutický program inspirovaný zahraničními zkušenostmi práce s celým rodinným systémem (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Je určen rodinám, které se následkem rozvodu potýkají s obtížnou životní situací a konfliktní domluvou rodičů ohledně péče a kontaktu s dětmi (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Práce s rodinou probíhá prostřednictvím skupinových setkávání, jichž se účastní přibližně 3-5 párů s dětmi (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Program se skládá z osmi setkání a jednoho nultého, kde se účastníci programu dozvědí nejdůležitější informace (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Prvních 5 setkání probíhá formou oddělené rodičovské a dětské skupiny, v dalších 3 setkáních se potom pracuje společně (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Skupinová forma pro rodiče má zde úlohu zabránění možného vzájemného konfliktu mezi rodiči, dětská skupina by zase měla být pro děti příjemným prostředím, kde mohou sdílet své zpravidla podobné pocity (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015).

1.7.1 Cílová skupina programu

Služba je vhodná pro rodiče, kteří nejsou schopni jakkoliv se domluvit na výchově dětí po rozvodu, nedokážou se např. dohodnout ohledně péče o jejich děti o prázdninách, svátcích, o jejich volnočasových aktivitách (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Rodiče se neřídí soudními rozhodnutími, nepředávají si řádně děti, popřípadě předávání neprobíhá v klidu, ale za účasti slovního napadání, hádek, natáčením či až za přítomnosti Policie ČR (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Děti odmítají kontakt s druhým rodičem, před nebo po setkání s ním se dostavují různé psychosomatické potíže, jako bolesti hlavy, břicha, pomočování, nechutenství, nespavost (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy“, © 2015).

Služba naopak není vhodná pro rodiny, které momentálně procházejí soudním řízením, čekají na rozhodnutí opatrovnického soudu či na znalecké posudky (Krizové

centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Také není vhodná pro klienty, kteří se stali obětí fyzického či psychického domácího násilí a kterým by setkávání s druhým rodičem mohlo být z tohoto důvodu velice nepříjemné nebo by ho úplně odmítali (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Služba se rovněž nedoporučuje osobám závislým na psychotropních látkách či osobám s diagnostikovaným duševním onemocněním (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy“, © 2015).

1.7.2 Průběh programu

Před přijetím rodin do programu probíhá nejdříve individuální a následně párová konzultace rodičů s pracovníky KC, která slouží ke zjištění celkové situace rodiny, rodiče jsou informováni o průběhu služby a pokud s ní souhlasí, teprve až v této chvíli podepisují dohodu a poté absolvují celý program (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Nultého setkání se účastní rodiče samotní, bez dětí, je zde však možnost pozvání i jejich příbuzných či dalších blízkých osob, např. prarodičů, sourozenců, nových partnerů, přátel, ale i odborníků, kteří s rodinou dosud pracovali (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Tito lidé se potom díky tomu mohou lépe zapojit do procesu změn a pomoci tak rodinám s řešením jejich situace (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy“, © 2015).

1.7.3 Cíle programu

Cílem programu je eliminovat špatné vzorce chování a komunikace rodičů, pomoci jim při řešení konfliktních situací a zaměřit se především na prožívání a potřeby jejich dětí v porozvodovém uspořádání péče o ně (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Dále také pomoci rodičům vcítit se do jejich dětí a to prostřednictvím různých terapeutických technik, podpořit psychickou pohodu dětí posílením rodičovských kompetencí, spoluprací rodičů a jejich nekonfliktního rodičovského vztahu (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Také umožnit dětem bezpečně vyjádřit své pocity a

potřeby před jejich rodiči a pomoci jim zvládnout stresové situace (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy, © 2015). Posledním a nejdůležitějším cílem a zároveň hlavním výstupem programu je vytvoření párové dohody týkající se kontaktu a předávání dětí mezi rodiči s ohledem na potřeby dětí (Krizové centrum pro děti a rodinu, Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy“, © 2015).

1.8 *No Kids in the Middle*

Následující kapitola pojednává o přístupu *No Kids in the Middle*, o jeho vzniku, nabízených školeních a také o jediném certifikovaném realizátoru programu v České republice. Krizové centrum pro děti a rodinu v Českých Budějovicích se tímto způsobem práce volně inspirovalo a vytvořilo program pro rodinu *Rozvodem bez újmy*.

Přístup s oficiálním názvem *Kinderen uit de Knel*, který v doslovném překladu znamená „žádné děti veprostřed“ vznikl v Haarlemu v Nizozemsku, kde dvě specializovaná centra *Lorentzhuis*, centrum pro systemickou terapii, výcvik a konzultace a *Dětské traumacentrum (DTC)*, centrum pro léčbu, výcvik a konzultace zaměřené na traumatizované děti a jejich rodiny, hledala možná řešení práce s vysoce konfliktními rodinami v rozvodu (Lawick, Visser, 2015). Na obě tato centra se obracela s potřebou pomoci řada profesionálů z mnoha oblastí (Lawick, Visser, 2015). V poslední době sem stále častěji odkazovali své klienty pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, dětské lékaři, psychiatři a jiná zdravotnická zařízení, psychoterapeuti, rodinní terapeuti ale i soudní pracovníci a pracovníci mediační služby, kteří si s řešením problémů klientů nevěděli rady a sami se ocitli v bezvýchodné situaci (Lawick, Visser, 2015). Zkušenosti pároví a rodinní terapeuti centra *Lorentzhuis* usilovali o vytvoření takového dialogického terapeutického prostoru, který by se stal bezpečným místem jak pro členy rodiny, tak i pro odborníky (Lawick, Visser, 2015). Tato jejich snaha byla v některých případech úspěšná, na druhé straně zde však zůstávalo mnoho rodičů, kteří se nedokázali vymanit z kruhu nekončících a stále se opakujících hádek a rozporů a nenašel se u nich tedy žádný prostor ke společné práci (Lawick, Visser, 2015). Terapeuti měli obavy o děti z těchto rodin, a proto je následně doporučovali do *DTC*, kde však terapeutická pomoc byla často zastavována z důvodu rozvoje ještě závažnějších příznaků (Lawick, Visser, 2015). Děti se v rámci terapie učily rozpoznávat a projevovat své emoce, současně s tím si ale začínaly uvědomovat rostoucí bolest, osamění a jejich bezmocnost v nastalé situaci v rodině (Lawick, Visser, 2015). Svou bolest musely děti v rodinném prostředí potlačovat, protože jakékoliv její vyjádření by mohlo být dalším podnětem k hádce mezi rodiči (Lawick, Visser, 2015). Z tohoto důvodu došli terapeuti k závěru, že dokud budou problémy dětí znamenat pro rodiče jen další důvod ke konfliktu a nebudou se je snažit řešit jiným způsobem, jejich terapeutická intervence zde nebude účinná (Lawick, Visser, 2015). Následně začali tyto kauzy posílat zpět do centra *Lorentzhuis*, což vedlo k prohloubení spolupráce obou

služeb (Lawick, Visser, 2015). Dvě autorky Justine van Lawick z Lorentzhuis a Margreet Visser z DTC přemýšlely o nových možnostech a způsobech práce s těmito rodinami, které by byly přínosné jak pro děti, tak i pro jejich rodiče a právě tak vznikl projekt „No Kids in the Middle“ (Lawick, Visser, 2015). Jeho hlavním cílem je omezit konfliktní situace mezi rodiči, pomoci jim naučit se spolu lépe komunikovat a tím vytvářet bezpečnější a vhodnější prostředí pro zdravý vývoj jejich dětí (No Kids in the Middle, Contact, © 2017). Vzhledem k tomu, že se programu účastní rodiče i děti, je důležité, aby bylo vytvořeno příjemné prostředí, ve kterém se budou všichni účastníci cítit společně dobře (No Kids in the Middle, Contact, © 2017). Pokud mezi rodičem a dítětem panuje z nějakého důvodu nepříjemná atmosféra a společná setkávání nejsou schopni zvládnout, není pro ně služba efektivním řešením a nástup do programu je nutno odložit do chvíle, kdy se bude dítě cítit v přítomnosti rodiče dostatečně pohodlně (No Kids in the Middle, Contact, © 2017).

V souvislosti s velkým zájmem o projekt nabízí terapeuti školení jak po celém Nizozemsku, tak i v zahraničí (No Kids in the Middle, Organisation, © 2017). Tato školení jsou určena poradcům a vedoucím pracovníkům s akademickým vzděláním, kteří se problematikou vysoce konfliktních rodin v rozvodu zabývají (No Kids in the Middle, Training, © 2017). Profesionálové z projektu organizují dvoudenní kurzy, studijní dny a workshopy, jejichž prostřednictvím sdílejí zájemcům své znalosti a zkušenosti s programem (No Kids in the Middle, Training, © 2017). Jednodenní studijní kurzy slouží k poskytnutí základních informací o programu, je vedena společná debata na téma a rovněž jsou prodiskutovávány další možná řešení práce s těmito rodinami (No Kids in the Middle, Training, © 2017). Zúčastnění odborníci by po studijním dni měli mít přehled o používaných metodách v projektu a tím si mohli ujasnit, zda by program zařadili i do svých služeb v jejich organizaci (No Kids in the Middle, Training, © 2017). Před přihlášením do dvoudenního kurzu je nutno zahájit či pokračovat v již stávající spolupráci s nejméně třemi kolegy ze své vlastní organizace a mít značné zkušenosti s prací s rodinami v rozvodu (No Kids in the Middle, Training, © 2017). Po jeho absolvování budou účastníci vybaveni dostatečným množstvím informací k tomu, aby byli připraveni na to samostatně provozovat program ve své organizaci (No Kids in the Middle, Training, © 2017). V prvních dnech spuštění nové služby dohlíží na organizaci některý z trenérů projektu No Kids in the Middle (No Kids in the Middle, Training, © 2017). Školení jsou samozřejmě zpoplatněná - částka studijního dne v Nizozemsku činí 195,- euro, dvoudenní kurz stojí 425,- euro a skupinový dozor na osobu za 45 minut činí

97,50 euro s předpokladem nejméně čtyř účastníků (No Kids in the Middle, Training, © 2017). Uvedené ceny platí i v zahraničí, kde je však nutno počítat rovněž s úhradou cestovních nákladů (No Kids in the Middle, Training, © 2017). Jako příklad uvádí organizace prezentace jejich přístupu v Belgii, Švédsku, Norsku, Dánsku, Německu, Itálii a v neposlední řadě i v České republice (No Kids in the Middle, Organisation, © 2017). U nás je obecně prospěšná společnost Spondea - centrum krizové intervence, rozvoje a vzdělávání, klinické psychologie, rodinného poradenství a centrum pro osoby zažívající násilí ve vztazích - se sídlem v Brně od roku 2015 jediným certifikovaným realizátorem programu No Kids in the Middle (Výroční zpráva, 2016). V průběhu roku 2016 organizace pracovala na získání oprávnění vzdělávat rovněž odbornou veřejnost v programu, což se jí podařilo a na počátku roku 2017 se vzděláváním odborných pracovníků začala (Výroční zpráva, 2016). Již v prvním běhu vzdělávacího kurzu, který se konal v únoru 2017, bylo proškoleny 15 profesionálů (Spondea Revue, 2017). Ti se seznámili s teorií a osvojili si metody práce, které se v projektu využívají také pomocí náviku konkrétních modelových situací (Spondea Revue, 2017). Společnost Spondea s kurzy pokračuje a nabízí rovněž proškolení přímo v organizaci, která by program ráda zařadila i do svých služeb (Spondea Revue, 2017).

2 Cíl práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je zmapovat změny, které účastníci programu „Rozvodem bez újmy“ zaznamenali u sebe, svých dětí a u druhého rodiče, a to zejména změny týkající se komunikace a vzájemného nastavení. Dalším cílem je zjistit, jaká pozitiva účastníkům program přinesl.

2.2 Výzkumné otázky

Pro naplnění výše uvedených cílů byla stanovena tato výzkumná otázka:
Jaké změny zaznamenali účastníci programu „Rozvodem bez újmy“ u sebe, svých dětí a u druhého rodiče?

2.3 Operacionalizace pojmů

Pojem rodina je v tomto výzkumném šetření chápán jako matka, otec a jejich děti.

3 Metodika

3.1 Použitá metoda

V této práci byla využita kvalitativní výzkumná strategie, dotazování proběhlo formou polostrukturovaného rozhovoru. Miovský (2006) hovoří o polostrukturovaném interview jako o nejčastěji používané metodě rozhovoru, oproti nestrukturovanému rozhovoru je však náročnější na přípravu. Realizuje se prostřednictvím předem připravených témat, která potřebuje tazatel s dotazovaným probrat (Miovský, 2006). Autor (2006) tato témata popisuje jako tzv. jádro interview. Pořadí okruhů otázek je možné v průběhu rozhovoru měnit a případně doplňovat dalšími dotazy dle potřeby, aby se dosáhlo pokud možno co nejlepších výsledků (Miovský, 2006). Prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru nebo také rozhovoru pomocí návodu je dle Hendla (2016) možné zaručit projednání všech důležitých témat s dotazovaným, která jsou k výzkumu potřeba.

V rámci techniky polostrukturovaného rozhovoru jsem se zaměřila na 3 okruhy, jejichž prostřednictvím jsem chtěla dosáhnout cílů mé práce. Soustředila jsem se tedy na situaci rodiny před jejich účastí v programu, dále na jejich situaci během programu a jako poslední jsem se zaměřila na situaci rodiny po skončení programu.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Zkoumaným vzorkem jsou vybraní klienti zařazení do programu Krizového centra v Českých Budějovicích „Rozvodem bez újmy“. Konkrétně jsem se zaměřila na 3 páry rodičů a jejich děti, kteří se zúčastnili jednoho z běhů programu. Výzkum probíhal přímo v Krizovém centru v Českých Budějovicích v době konání programu a krátce po jeho skončení. Zvolený běh programu probíhal od druhé poloviny září 2016 do první poloviny ledna 2017. Celkem proběhlo devět skupinových setkání, z nichž jedno bylo nulté, úvodní. Všechny těchto setkání jsem se mohla zúčastnit, což bylo velkou výhodou pro uskutečnění následných rozhovorů s klienty, kteří mne díky programu již znali a rozhovory tudíž nemusely probíhat v napjaté atmosféře, jak by tomu nejspíš bylo, kdybychom se s účastníky programu setkali při rozhovoru poprvé. Další výhodou možnosti být součástí programu bylo, že jsem se mohla lépe zorientovat v celkové

situaci rodiny, ve vztazích mezi partnery a v jejich vzájemném nastavení při příchodu do KC a zároveň jsem mohla sledovat změny, ke kterým během setkávání docházelo. Již na nultém setkání jsem byla pracovníky KC představena klientům a při prvním setkání byly s účastníky programu domluveny rozhovory. Tyto rozhovory se týkaly pouze rodičů, s jejich dětmi neprobíhaly. Rozhovory jsem uskutečnila po skončení programu při pokračujících návštěvách klientů KC v rámci následných individuálních a párových konzultací s terapeutky. Vždy po těchto konzultacích jsem měla prostor se s klienty sejit a provést s nimi rozhovor. Rozhovory probíhaly individuálně, vždy však měly trvání přibližně 15 – 20 minut. Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon, s čímž byli klienti vždy předem seznámeni a souhlasili s tím. Přepisy těchto rozhovorů spolu s audiozáznamy jsou uloženy v mém osobním archivu. Respondenti souhlasili též s uveřejněním jejich výpovědí v mé bakalářské práci.

3.3 Způsob zpracování dat

Analýza dat byla provedena pomocí otevřeného kódování. Metoda zakotvené teorie, pod níž postupy kódování spadají, se zaměřuje na určitý okruh osob, prostředí nebo dobu (Hendl, 2016). Miovský (2006) se zmiňuje o zakotvené teorii v souvislosti se systematickým shromažďováním údajů zkoumaného vzorku a jejich následné analýzy. Na rozdíl od kvantitativního přístupu, kde by výzkum začínal teorií, která by se posléze testovala, se v tomto případě nejprve zabýváme zkoumanou oblastí, ze které se postupně dozvídáme to nejpodstatnější a na základě těchto údajů pak tvoříme teorii vlastní (Mioviský, 2006). Je důležité, abychom potom tuto teorii byli schopni zobecnit, tedy abychom ji dokázali porovnat s teorií podobnou a popřípadě odůvodnit jejich odlišnosti (Mioviský, 2006). Hendl (2016) ve své publikaci rozlišuje tři základní jednotky zakotvené teorie. První z nich jsou koncepty, neboli teoretické pojmy, které jsou primárním prostředkem analýzy, jelikož teorie se netvoří přímo z dat, nýbrž pomocí jejich konceptualizace. Teprve při porovnání různých jevů a následně jejich pojmenování lze vytvářet základ teorie. Další jednotkou zakotvené teorie jsou kategorie, které jsou dle Corbinová a Strauss in Hendl (2016) postavené nad koncepty a též porovnávány za účelem zjištění podobností či rozdílů. Autoři kategorie označují jako „základní kameny“ pro vznik dané teorie, které nám ji umožňují sjednotit. Třetí jednotkou jsou propozice, které mapují vztahy mezi kategorií a koncepty a mezi

kategoriemi navzájem. Otevřené kódování je dle Miovského (2006) první fází procesu kódování. Podobně jako předchozí autor rozděluje Miovský (2006) kategorie, které označuje jako třídu pojmů, které vyjadřují různé jevy. Těmto kategoriím jsou podřízeny různé podskupiny pojmů, které nazývá subkategorie. Autor (2006) doporučuje pojmenovávat jednotlivé kategorie a subkategorie dle potřeby odpovídajícími názvy, abychom zamezili jejich zkreslení. Autor (2006) považuje rovněž za důležité se u jednotlivých kategorií zaměřit na jejich vlastnosti, což nám může pomoci při zjišťování vztahů mezi subkategoriemi, kategoriemi a hlavními kategoriemi a případně následném odhalení jisté pravidelnosti konkrétního jevu. Autoři Hendl (2016) a Miovský (2006) dále hovoří o axiálním kódování jako o druhé a o selektivním kódování jako o třetí fází procesu kódování, které na sebe navzájem navazují. Hendl (2016) se na závěr zmiňuje o důležitosti průběžného zaznamenávání poznámek, tedy různých dojmů, pocitů, otázek a nápadů, kterými popisujeme nalezené kódy, z nichž poté vzniká vlastní popis teorie.

Nahrané rozhovory byly přepsány do textové formy, kterou jsem následně analyzovala pomocí otevřeného kódování. Pro přehlednost získaných informací jsem zvolila využití tabulek. Při zpracování dat byl brán zřetel na udržení naprosté anonymity všech dotazovaných osob.

4 Výsledky

V této kapitole se nejprve zaměřím na stručný popis rodin, které pro mou práci představovaly výzkumný vzorek a následně na samotné zpracování výsledků. Pro zachování anonymity všech informantů budou rodiny očíslovány a její členové označeni pojmem „komunikační partner“ (KP) a následně též očíslováni.

4.1 Charakteristika rodin

Zmínit alespoň základní informace o rodinách, které byly součástí výzkumu, považuji za důležité z toho důvodu, že si čtenář může vytvořit širší obraz o konkrétní rodině a zároveň tím lépe pochopit změny, ke kterým u rodin v průběhu setkávání došlo.

Rodina č. 1

KP 1: muž, vyučen, pracuje jako řemeslník

KP 2: žena, středoškolské vzdělání s maturitou, pracuje jako administrativní pracovnice

Manželé 14 let, v manželství se jim narodily dvě děti. Synovi je nyní 13 let a dceři 9 let. K rozpadu manželství došlo před 1 rokem, kdy manželka odešla ze společné domácnosti pro údajnou opakovanou nevěru manžela a nepřiměřený psychický tlak. Děti zpočátku žily s matkou v pronajatém bytě, již přibližně po týdnu se syn vrátil zpět ke svému otci, dcera s matkou zůstala ještě asi 3 týdny, po nichž se také vrátila k otci. Následně byly obě děti svěřeny do péče otce, matce byl upraven styk s dětmi na 1x za 14 dní na víkend a na středu odpoledne. Kontakt dětí s matkou přestal po čase probíhat, syn matku odmítá prakticky od začátku rozchodu rodičů, dcera ji začala postupně odmítat také. Matka si vždy přišla dle soudního rozhodnutí pro děti, otec jí však pokaždé sdělil, že s ní děti být nechtějí a on je nebude nutit. Matka se svým dětem snaží alespoň telefonovat, děti s ní však přestaly komunikovat i přes telefon. Telefon jí buď nezvedají vůbec, a když ho zvednou, hovor probíhá tak, že se matka ptá a děti mlčí, případně odpoví ano-ne. Na SMS zprávy nereagují. Syn se o matce vyjadřuje velmi pohrdavě, dcera je zamlklá a působí ustrašeně. Je zde podezření z manipulace otce dětí proti matce, bránění matce v kontaktu s dětmi, riziko rozvoje syndromu zavrženého

rodiče. Otec matku ze všeho obviňuje, matka přiznává, že je psychicky úplně na dně a má tendence boj o děti vzdát. Rodina již navštívila několik poradenských zařízení, avšak bez výrazného posunu.

Rodina č. 2

KP 3: muž, středoškolské vzdělání s maturitou, pracuje jako OSVČ

KP 4: žena, středoškolské vzdělání s maturitou, pracuje ve zdravotnictví

Manželství trvalo 12 let, v manželství se jim narodili dva synové, kterým je nyní 9 a 12 let. O rozvod manželství zažádala manželka, jako důvod uvedla dlouhodobé neshody a konflikty, nemožnost se s manželem na čemkoliv domluvit. Paní si našla nového přítele, ke kterému se i s dětmi přestěhovala. Děti jí byly svěřeny do péče, otec měl určený kontakt na víkend 1x za 14 dní. Z počátku oba synové k otci docházeli podle rozsudku, a to i přesto, že předání bývala velmi konfliktní, otec s novým přítelem matky se slovně napadali, mnohdy byla volána policie. Otec se s rozvodem dosud nevyrovnal, nebyl schopen oddělit partnerský konflikt od rodičovské role. Před syny o matce i jejím novém příteli negativně hovořil. Otec zůstal bydlet v jejich společném domě, kam si posléze přivedl novou partnerku se třemi dcerami. Od té doby synové k otci přestali docházet, u soudního znalce uvedli, že se nechtějí stýkat s otcovou novou partnerkou a jejími dětmi. Otec si stále přicházel pro děti podle rozsudku do místa bydliště matky. Chlapci s ním však mluvit vůbec nechtěli, zcela výjimečně vyšli např. před dům, aby mu sdělili, že s ním odjet nechtějí. Nezvedali mu telefony, nereagovali na SMS. Otec je situací velmi frustrovaný, ve vypjatých chvílích se chová neadekvátně. Slovně napadá a uráží matku, a to i před dětmi. Veškerou vinu za rozpad vztahu a odcizení dětí klade na matku, je přesvědčen, že matka děti manipuluje proti němu. Na své chování nemá náhled, chybí mu sebereflexe. Rodiče nemají dořešeno majetkové vypořádání, téma majetku je pro otce tak silné, že jej nedokáže oddělit od záležitostí týkajících se dětí. Soudní řízení bylo po dobu konání programu odročeno.

Rodina č. 3

KP 5: muž, středoškolské vzdělání s maturitou, strojař

KP 6: žena, vyučena, žije se jako cukrářka

Manželé 5 let, v manželství se jim narodil společný syn. Porod byl komplikovaný, syn byl narozen předčasně, objevila se hypoxie. Synovi je nyní 7 let, trpí epilepsií, ADHD, silnou krátkozrakostí. Momentálně je v péči mnoha odborníků – psycholog, psychiatr, logoped atd. Rodiče se rozvedli před 4 roky, tedy ve třech letech dítěte pro celkový nesoulad a názorový rozkol. Syn byl po rozvodu svěřen do péče matky, s otcem má určen rozšířený styk 1x za 14 dní od čtvrtka do neděle. Chlapec má mnoho zdravotních problémů, k lékařům chodí s oběma rodiči společně. V kolektivu má obtíže a nezačleňuje se. Otec to přičítá špatné péči matky, podle něj matka péči o syna absolutně nezvládá. Otec se již dva roky snaží získat syna do své péče, matka s tím však nesouhlasí. Rodiče nejsou schopni spolu komunikovat o potřebách jejich syna, vzájemně se osočují z výchovných chyb a manipulace syna proti druhému rodiči. Jediná oblast, ve které jsou schopni se sjednotit, je docházení do zdravotnických zařízení a ke specialistům se synem. Tyto společné návštěvy si jejich syn užívá a velmi ho těší, když se může s oběma rodiči držet za ruku. Soudní řízení bylo po dobu konání programu odročeno.

4.2 Výsledky výzkumu

Vzniklé jednotlivé kategorie a k nim přiřazené kódy pro přehlednost znázorníji pomocí tabulek. Pod každou tabulkou následně uvádím vybrané výpovědi komunikačních partnerů.

Tab. 1: Povědomí o programu „Rozvodem bez újmy“

KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
právníčka	sociální pracovnice – OSPOD	soud	soud	OSPOD	sociálka

Zdroj: vlastní výzkum

„O programu jsem se dozvěděl od právničky, doporučila mi se zúčastnit, tak jsem jí poslechl a jezdím sem, i když mi to teda abych řek pravdu vůbec nevyhovuje.“ (KP 1)

„O programu mi řekla sociální pracovnice z OSPODu, náš případ se řeší už dlouho a vůbec se to nelepší, spíš se to teda jako pořád horší, tak mi řekla, že můžeme zkusit ještě tenhle program, že je nový. Byla jsem ochotná se hned zúčastnit, děti chci moc vidět, už je to totiž rok, co se mnou naposled byly. Ted' už se mnou nechtějí mluvit ani po telefonu, vždycky se jich ptám, jak se mají a tak, ale oni buď mlčí, nebo řeknou jenom jo nebo ne. Jsem už z toho fakt zoufalá, nevím, co mám dělat. Otec je ke mně nepustí. Jsem ochotná zkusit fakt všechno. Ale je to prostě všechno marný, tak si pořád říkám, kde jsem udělala chybu.“ (KP 2)

„Od soudu, tam nám o tom řekli. Já bych sem vůbec nejezdil, ale měli jsme to nařízený, tak mi nezbylo nic jinýho. Akorát se to všechno zase prodlužuje.“ (KP 3)

„Program mi nabídl, respektive nařídil okresní soud.“ (KP 4)

„O tomhle programu mi řekli na OSPODu, já už jsem nevěděl, co bych měl udělat, abych kluka dostal do péče. Nemám sice moc rád tyhle skupinový programy, ale byl sem ochotnej to zkusit. Kluk mi pořád říkal, že chce bejt u mě a nikdo to neposlouchal. To bylo hrozný, jak vždycky řval, když měl jít k matce.“ (KP 5)

„Řekli nám to na sociálce, doporučili nám to a vlastně nás poslali, ať sem chodíme. Že se dlouho hádáme a nejsme schopný se na ničem domluvit.“ (KP 6)

Tab. 2: Zhodnocení přínosu setkávání u rodičů

KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
nesplnění očekávání	50 na 50	kontakt s dětmi, styk s mladším synem	vcítění do pocitu dětí, zájem o citový život rodiny	změna péče o syna	dohoda s exmanželem

Zdroj: vlastní výzkum

„Vůbec to nesplnilo moje očekávání, terapeuti neudělali žádné posun v naší věci, nedokázali nic změnit.“ (KP 1)

„Tak 50 na 50, záleží hodně na tom, aby obě strany něčeho kladného chtěly docílit. Kdo tu změnu nechce, tak nepomůže stejně nic, i když se okolí snaží. Já jsem si uvědomila hodně věcí, i když to pro mě někdy bylo hodně těžký. Vidět děti, jak mě odmítají, jak se koukají jinam a ani mi na nic neodpoví. Hlavně syn, ten je nejvíc pod vlivem otce. Taky pro mě bylo těžký být s bývalým manželem v jedné místnosti. Někdy mám pocit, že už to nevydržím, že už to prostě nezvládnou. Už se na něj nemůžu ani podívat. On mě má přes děti v hrsti a já nemůžu vůbec nic.“ (KP 2)

„Bývalá manželka sem musela docházet s dětmi a já jsem s nima konečně díky tomu mohl mluvit. Navíc k nám začal jezdit mladší syn, tak aspoň to.“ (KP 3)

„Přínosem mi bylo, že jsem se naučila vcítit do pocitu dětí, nějak mi to i pomohlo prohloubit zájem o citový život své rodiny. Pár věcí jsem si tím zkrátka uvědomila.“ (KP 4)

„No já jsem dostal kluka do péče. To je to, o co jsem dva roky bojoval. Když vidím, jak je teď spokojenej, tak jsem rád. Stálo to za to. K matce se těší, už nemusíme jezdit s řevem. Jsem fakt šťastnej hlavně za kluka.“ (KP 5)

„Nevzpomínám na to úplně ráda. Bylo to hodně nepříjemný, dotýkat se citlivých míst, jak se syn narodil a nikdo nám neřekl, co mu je, jestli bude žít. Nikdo se s náma v té porodnici nebavil. To ve mně bude už asi napořád. Taky ta péče o syna je fakt těžká, on

se hrozně vzteká a pak s ním vůbec nehnu. Po dobrým ani po zlým, a to pak řve a pořád říká, že chce za tátou. Z toho jsem byla špatná. Ale tady v centru se snažili, abych se na to dívala z jinýho úhlu pohledu. Že to není proto, že jsem špatná máma. Tohle jsem si totiž pořád hrozně vyčítala, že svoje dítě nezvládám. No a nakonec jsme se díky tomu s exmanželem nějak dohodli.“ (KP 6)

Tab. 3: Zaznamenané změny

	KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
u sebe	žádné	láska k dětem	žádné	vcítění se do dětí, uvědomění si vlastních emocí	domluva s bývalou ženou	zklidnění
u dětí	žádné	žádné	kontakt s mladším synem	kontakt mladšího syna s otcem	zklidnění, zlepšení zdravotního stavu	zklidnění, zlepšení zdravotního stavu
u druhého rodiče	žádné	žádné	žádné	žádné	zklidnění	domluva s bývalým mužem, konec hádek

Zdroj: vlastní výzkum

„U mě se nic nezměnilo, všechno je pořád stejný, já se měnit nepotřebuju, musí se změnit moje bývalá žena, ta si všechno zavinila. ... U dětí taky nic, k matce furt nechtějí, a já se jim nedivím, pokazila si to sama, já se snažil. Já jí nabízel, aby šla za dětma. Nechtěla. Vidíte. Děti sou úplně v pohodě, hlavně, že k matce nemusí chodit. Nic jim se mnou nechybí, já se jim věnuju, ne jako ona. Nevím, co pořád máte, že na tom děti nejsou dobře. ... Já vidím, že se nezměnilo vůbec nic, že se bývalá ani nechce změnit. Co všechno zlého těm dětem udělala, ať se nediví, že k ní nechtějí. Ať se vůbec nediví, že jí takhle odmítaj, po tom všem.“ (KP 1)

„Uvědomila jsem si, jak moc děti miluju. A že se na ně nemůžu zlobit, když jsou na mě hnusný nebo mě odmítají. To není jejich vina, to je vliv otce, děti jinak nemůžou. Tohle mi na programu došlo a jsem za to ráda. K dětem mám kladný vztah, ty za nic nemůžou. Je to mezi náma s bývalým manželem. Děti fakt miluju. ... Děti se nikam neposunuly. Myslím si, že dcera by za mnou i šla, ale syn na ní má taky vliv, i když tam zrovna není jejich otec. Syn jí odvedl, nebo jí odtáhl ode mě ruku. To mi rvalo srdce. Syn je pořád

naštvaný, nemluví se mnou, a když, tak ironicky. Chová se ke mně pomalu ještě hůř, než jeho otec. Dcera kdyby byla sama, bez otce i jejího bratra, myslím, že by to bylo snazší. Myslím, že ta by ke mně šla. Viděla jsem to na ní a potvrdili mi to i ostatní rodiče. V tom se možná u dcery to malinko změnilo. ... Bývalý manžel se nijak nezměnil, neposunul. Pořád se mi jen vysmívá a děti mi stejně nedá. Vyčítá mi plno věcí, který nejsou pravda a vůbec se nestaly. Nevím, jak mu to mam vymluvit, jak ho o tom přesvědčit. Vede si pořád svojí a děti to mají od něho. Že jsem na ně byla hnusná, že jsem se o ně nestarala. Nic z toho není pravda.“ (KP 2)

„ U mě se nic měnit nepotřebuje, změnit by se měla bejvalá žena, ta dělá problémy, já ne. ... S dětma jsme se konečně viděli, mladší syn k nám rád jezdí a baví se. S holkama si vyhrajou, nic mu u nás nechybí, je tam sranda. Starší syn se ze začátku bavil, ale teď už se zase nebaví a ani k nám nejezdí. To mě docela mrzí. Ale on za to nemůže. Je zmanipulovanej bejvalou ženou. ... No vždyť vám to povídám. Bejvalá žena by se měla změnit. Ta se ale nezmění. Pořád proti mně děti navádí. Aspoň že ten mladší syn se od ní dokázal odpoutat a nenechá si to a jezdí k nám.“ (KP 3)

„Program mi pomohl lépe se vcítit do dětí, víc se na ně navázat, jak to můžou prožívat, uvědomila jsem si i nějaké emoce, co jak mám, jak je to citlivý a snadno zranitelný. Teď se snažím víc na věci koukat zvenku a z pohledu dětí, ne jen sama za sebe. ... Pozitivní změnou bylo znovu navázání kontaktu mladšího syna s otcem, je teď spokojenější, potvrdili nám to i ve škole, k otci se těší, za to jsem moc ráda. Starší syn k němu stále nechce, myslím, že potřebuje víc času, ale věřím, že to časem taky zvládne. Myslím si, že tady měli příležitost si s otcem aspoň něco vyjasnit. ... Bývalý manžel dle mého názoru žádnou změnou neprošel, nikam se neposunul, je pořád stejný, stále všechno opakuje pořád dokola a slovně na nás útočí, bohužel i na staršího syna, což je opravdu smutné.“ (KP 4)

„Já jsem fakt rád, že jsme se s bejvalou domluvili. Přes soud to nešlo, ale tady v centru se to pak povedlo. Je to fakt úleva, skončit všechny ty soudy a konečně normálně žít. Jsem teď v klidu, s klukem si to fakt užíváme. Už si nemusím vymejšlet, že jedem na vejlet, když sem ho vez k mámě, to bylo fakt hrozný, hroznej nápor na nervy. ... Kluk je spokojenej a v klidu. Mámu má rád a těší se k ní na víkendy, teď si tam bere i kolo, že budou jezdit. To by dřív teda vůbec nešlo. A jak jsem ho musel vozit před předáním

hodinu autem a vybírat ty nejdelší trasy a ještě cestou koupit zmrzlinu, to teda byly nervy. A taky sem si pořád musel vymejšlet, že jedem jako na výlet a přitom sem ho oklikama vez k mámě. Ted' z auta běží hned za mámou, nemusim ho řvoucího tahat. Taky už nebere tolik léků a nemá ty záchvaty. Začal chodit u mě do školky a chválí ho tam, jak je hodnej. Pude do školy, tak aby byl připravenej na ten režim tam. Musim se mu ted' hodně věnovat, když to dřív nešlo. ... Bejvalá manželka se mi zdá taková klidnější. Už přestala nesmyslně bojovat, asi jí došlo, že to nebylo nic proti ní. Že to není nějaký její selhání, když mi ted' kluka dá. Nechci jí ho brát, on jí má rád a to jsem jí říkal celou dobu. Ale bylo toho na ní fakt moc a ted' si sebe můžou užít a nelezou si tak na nervy.“ (KP 5)

„Jsem asi klidnější, беру to ted' tak, jak to je a snažim se si to nevyčítat. Když vidím, jak je syn v pohodě, to mi pomáhá. Vždycky se na něj na ty víkendy těšim a fakt si to spolu užíváme. Učíme se na kole, čteme si, chodíme ven. Syn se ted' se mnou víc mazlí. Myslím, že i on se ted' na mě těší. S přítelem je to taky lepší, máme na sebe víc času a tolik se nehádáme. ... Syn je hodnější, mazlivější, nevzteká se tolik. I má miň léků a dlouho neměl ten jeho epilepták. Chce se se mnou učit jezdit na kole, to dřív vůbec nešlo. Přestal nám s babičkou i nadávat. Líbí se mu v tý nový školce, je rád mezi dětma, má rád i pani učitelku. ... Bývalý manžel už na mě tak netlačí, má syna, tak je spokojenej. Dostal ho do péče. Přestali jsme se hádat, sme schopný se domluvit, nebo spolu jen normálně mluvit o synovi, co dělal, jestli něco nepotřebuje. To dřív vůbec nešlo, hned jsme se pohádali. Ale to byla i moje vina, všechno jsem od něj brala jako útok. Ted' ho možná i víc chápu, jak to má on. Doufám, že chápe i on mě. Že nejsem špatná máma.“ (KP 6)

Tab. 4: Pocity rodičů ve skupině

KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
normální	spíše příjemné	normální	negativní, nepříjemné	nepříjemné, stud	divné, nepříjemné

Zdroj: vlastní výzkum

„Normálně. Někdy jsem nevěděl, co bych měl dělat nebo říkat, proč to po mě chtějí. Připadalo mi to jako nějaký divadlo, celý nahraný. A proč bych měl dělat něco „jako“?“ (KP 1)

„Jak kdy, ale spíš příjemně. Byla jsem ráda, že se někdo snaží, že se něco řešilo. I když mluvit s bývalým manželem napřímo a slyšet ty jeho útoky, to je pro mě hodně těžký, to fakt nedávám. Tak v těch chvílích mi bylo spíš nepříjemně. Ale byla jsem ráda, že můžu být s dětma aspoň v jedné místnosti, i když si mě nevěšimaly.“ (KP 2)

„Normálně, jak bych se měl cejtít. Snažil jsem se naslouchat, ale když byla řečena lež, musel jsem se ozvat. Celý to byla šaškárna. Ale museli sme to nějak přežít, když jsme to měli nařízený. Tak doufám, že se bejvalá žena vzpamatovala, udělá co je třeba a bude konečně klid. Chci už mít od ní pokoj.“ (KP 3)

„Na začátku programu byly mé pocity jenom negativní, cítila jsem se velice nepříjemně, z důvodu slovního napadání bývalým partnerem. Ke konci jsem se s tím ale už nějak srovnala a jeho agresivní slovní projev jsem se snažila neřešit.“ (KP 4)

„To mi teda moc příjemný nebylo, nemám to před cizíma lidma rád, když musíte mluvit o ne moc příjemných věcech. Nebo ty cvičení, něco dělat jakože sám ze sebe, to mi taky nebylo příjemný a někdy jsem se docela i styděl. Taky jsme se tam s bejvalou párkrát pohádali, tak to bylo taky takový těžký. Ale teď vidim, že to mělo smysl a jsem rád, že jsem to nakonec absolvoval.“ (KP 5)

„Nejdřív divně, nebyla jsem zvyklá mluvit o osobních věcech před cizíma lidma. Na to jsem si vlastně pořádně nezvykla. V té skupině to bylo fakt náročný, mluvilo se fakt o hodně citlivých věcech. Ale mohla jsem aspoň vidět, že i ostatní řeší nějaký těžký věci a nerozumí si. Tak to bylo svým způsobem i docela povzbuzující. I když teda ty jejich

problémy byly zase trochu jiný. Já když mam o těhle věcech mluvit před nějakýma lidma, i třeba známýma, tak se vždycky rozbřečím. Taky když na mě bejvalej manžel vystartoval kvůli malýmu, co všechno že jsem zase dělala špatně, tak to bylo fakt hodně nepříjemný, ještě takhle před ostatníma. Ostatní mámy ze skupiny mě pak podpořily, to bylo od nich hezký, tak to mi pomohlo. Ale celkově to bylo přínosný, když si odmyslím, že jsem to musela nějak přetrpět.“ (KP 6)

Tab. 5: Čas konání programu

KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
nevyhovoval	bez problému	nevyhovoval	vyhovoval	bez problému	bez problému

Zdroj: vlastní výzkum

„Vůbec mi to nevyhovovalo. Určí vám termín a vy musíte přijet, bez ohledu na to, že mám práci, musím vydělávat, živím děti sám, víte? Matka na ně kašle, takže je to na mně. No a tady po mně chtěli, ať nechám práce, nechám kšefty a du si sem „povídat“. Já nemam času nazbyt, já se neflákám, já makám. Vůbec se mi nepřizpůsobili.“ (KP 1)

„Jo, když se chce, všechno se dá zařídit. Pro mě to nebyl problém, termíny jsme věděli dopředu, tak jsem si to vyškrtala v diáři.“ (KP 2)

„Vůbec mi to nevyhovovalo, mohl jsem se věnovat něčemu užitečnějšímu, musím žít rodinu a doma mam taky plno práce. Místo tý šaškárny tady sem moh dělat něco jinýho. Ono se to neudělá samo a ten čas prostě letí a já se chci taky věnovat dětem.“ (KP 3)

„Čas mi byl vyhovující, myslím, že 14 dnů je čas, kdy si člověk po psychické zátěži odpočine a srovná myšlenky“ (KP 4)

„Když jsem to věděl dopředu, tak nebyl problém se přizpůsobit, ale jinak bysme radši jezdili pozdějš.“ (KP 5)

„Časově nebyl problém, spíš to dojíždění, máme to daleko a večer jsme se vraceli s malým už docela pozdě. Ale je jasný, že se nemůžou přizpůsobovat všem.“ (KP 6)

Tab. 6: Přístup pracovníků KC

KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
pracovní	neutrálnost, vstřícnost	neprofesionalita	kladný	profesionalita, vstřícnost	bezproblémový

Zdroj: vlastní výzkum

„No dělali svojí práci, tak jak bych to měl vnímat, pracovně, no. Něco povídali, psychologové se mají, chtěl bych bejt taky psycholog. Sedí a mluví. Pohoda.“ (KP 1)

„Pracovníci se snažili bejt neutrální, aby nebyli na straně ani jednoho, to asi musí. Jinak mi přišli celkem vstřícní.“ (KP 2)

„Ze začátku naslouchali, potom povídali. Opakovali některý věci pořád dokola a nechtěli mi odpovědět na otázku: co si o tom myslí a na čí stranu by se přiklonili. To mi od nich přišlo celkem neprofesionální, takhle jednat.“ (KP 3)

„Vnímám ho kladně, snažili se pomoci nám i dětem, i když to bylo těžké, s bývalým manželem se těžko domlouvá, ale tak to bylo vždycky.“ (KP 4)

„Chovali se profesionálně, snažili se nám vyjít vstříc, viděl jsem, že se snaží, že nám chtějí pomoci, že to pro ně má smysl.“ (KP 5)

„Bez problémů, museli jsme plnit hodně úkolů, ale to k tomu asi patří. Nejvíc mi pomohla pani Knetlová, ta se mnou všechno rozebrala a vysvětlila mi, že to může bejt taky jinak a neznamená to, že je to špatně. Mluvila taky s mým přítelem a to taky hodně pomohlo.“ (KP 6)

Tab. 7: Pocity dětí v KC

KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
nepříjemné	asi dobré	asi dobré	prvotní nejistota, radost	velmi dobré	radost, důležitost

Zdroj: vlastní výzkum

„Bylo jim to nepříjemný, nechtěli tam jezdit kvůli matce, ale řek sem jim, že musí, že to musí vydržet, dokud to neskončí a pak bude zase všechno při starým. Když vidí matku, tak jim to nedělá vůbec dobře. Se nedivím, po tom, co jim udělala a jaká je.“ (KP 1)

„To nevím, nemluví se mnou, ale podle toho, co jsem viděla, tak asi dobře. Syn mi teda přišel chvílema naštvanej, že tam musí bejt, pak se ale začal zapojovat do her a do těch různých aktivit co tam měli a to vypadal spokojeně. Dcera je hodně uzavřená, má problémy mluvit nahlas, když je tam víc lidí. Tak ta se tam moc neprojevovala. Líbila se mi společná hra, kde jsme spolu lepily, to mi přišla, že jí to bavilo a mě taky moc. Že jsme byly tu chvíli spolu jen samy dvě. Ona je hodně pod vlivem bratra.“ (KP 2)

„To já nevím, já jsem se jich na to neptal, ale asi dobře. Mladšího syna to bavilo, ten program tady, hrál si tu s ostatníma dětma. Staršího zezačátku taky. Já sem rád, že jsem se tu s nima aspoň moh vídat, s mladším klukem jsme si tu vždycky povídali a pak se mnou jezdil i autem domů. Jako že jsem ho vozil k matce. Na to se pak vždycky těšil a já taky. Starší kluk nechtěl, ten je ruku v ruce s maminkou. Kdyby ho proti mně nenaváděla, třeba by jezdil taky. A třeba by pak chtěl jezdit i k nám, jako nakonec i ten mladší.“ (KP 3)

„Dětem se nejdřív moc nechtělo, věděly, že tam bude táta a z toho byly nejisté, nevěděly, jak se otec bude chovat. Postupně si to ale osahaly a pak jezdily rády a i se těšily. Myslím, že je hodně bavila ta skupina a to, co tam s dalšíma dětma dělaly, ty různé aktivity. To si užívaly. Mladší syn potom jezdil domů autem s otcem, to se mu líbilo a chtěl takhle jezdit potom už pokaždé.“ (KP 4)

„Myslím si, že se tady syn cítil opravdu velmi dobře, hrozně se mu tady líbilo a bavilo ho to. Měl rád hlavně Honzu, o něm mluvil i doma a taky mi ho doma maloval. No,

Honza by se asi nepoznal (smích). Jednou mi utek od auta a než jsem vyndal věci, tak byl pryč. Já ho asi 10 minut venku všude hledal a už jsem chtěl volat na policii. Pak přijdu do centra, poslední šance, kde by moh ještě bejt a on tu fakt byl a hrál si v klidu v herně. Říkali, že jim teda bylo divný, že přiběhl sám a že říkal, že táta už jde. Já myslel, že se zblázním, venku ho hledám, a to jsem parkoval docela daleko a on mi takhle zdrhne a sám jde dovnitř. Tak se těšil no.“ (KP 5)

„Syn jezdil s otcem, tak úplně přesně nevím, co říkal třeba v autě, když sem jeli. Ale vím, že se mu tady líbilo a chodil do skupinky s ostatníma dětma rád, i se těšil na pracovníky, co tu skupinu vedli. Moc se mu líbilo v tý herně a myslím, že se cítil důležitý, když se ho ptali, co by si přál a jak by to chtěl mít a tak.“ (KP 6)

Tab. 8: Zhodnocení přínosu setkávání u dětí

KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
bez přínosu	nemožnost posoudit	bez přínosu	pozitivní, zklidnění	zklidnění, zlepšení zdravotního stavu	pozitivní, zklidnění, zlepšení zdravotního stavu

Zdroj: vlastní výzkum

„Nic dobrýho jim to nepřineslo, jsou rádi, že už to skončilo a že už do Budějce nemusí. Matku vidět nechtějí, se mnou je jim nejlíp. Ona je špatná matka. Ale já udělal vždycky všechno. Děti dou radši na kroužek, ten má smysl.“ (KP 1)

„To nemůžu posoudit, s dětma se nestýkám, nechtějí se mnou ani mluvit, to se musíte zeptat jejich otce. Byla bych moc ráda, kdyby to pro ně nějaký přínos mělo, aspoň malinkej, aby si třeba něco uvědomily nebo něco odkoukaly od ostatních dětí, který třeba mají kontakt s oběma rodičema a neodmítají je.“ (KP 2)

„Co by jim to mělo přinést, možná tak to, že budou vzpomínat, kam je jejich maminka díky svý povaze dovedla. Kdyby udělala všechno co měla a nedělala problémy, vůbec jsme tu nemuseli bejt. Jako jo, mladší kluk sem jezdil rád, ale to by jezdil i kamkoliv jinam, třeba na nějaký kroužek, kde by si taky moh hrát s ostatníma dětma. A né tu hrát tohle divadlo.“ (KP 3)

„Pozitivní určitě pro mladšího syna, ten se uklidnil, je teď spokojenější, veselejší, u otce se mu asi líbí, hraje si tam s dětma jeho nové přítelkyně, jezdí na kole, dělají spolu takové ty klučičí aktivity. Říkali mi to i ve škole, že je syn teď klidnější a že se zlepšil. To mě těší. Starší syn potřebuje čas, trochu se taky zklidnil, ale úplně v pohodě pořád není. Já pořád věřím, že to časem půjde taky, ale nesmí na něho tlačit.“ (KP 4)

„Jezdil sem rád, těšil se sem. Je teď o dost klidnější, už mi doma tak nebrečí, nemusíme tolik chodit po doktorech, ubrali mu i léky. Taky se tolik nevzteká a nemá vůbec záchvaty. To je fakt velkej posun k lepšímu. Určitě jsem rád, že kluka někdo vyslech a na

jeho názor bral ohled. Mně to říkal takovou dobu, ale musel to slyšet i někdo jiný no. Ted' je to tak, jak si přál a je šťastnej.“ (KP 5)

„Určitě pozitivní posun. Moh si říct, jak to chce, natočil to na video. Zlepšil se po všech stránkách. Jak už jsem říkala, je klidnější, má míň záchvatů, snížili mu léky. Myslím, že si to ted' se mnou daleko víc užívá, vypadá spokojeně. Dá se s nim líp domluvit. A tolik se se mnou nehádá. Tolik nekřičí a nevzteká se. Dokáže bejt u mě v klidu, že ho můžu i třeba něco učit, nebo prostě něco spolu dělat.“ (KP 6)

Tab. 9: Celkové zhodnocení účasti v programu

KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
normální, bez přínosu, beze změn	snaha na sobě pracovat, uvědomění si věcí	kontakt se syny	pozitivní	dobré, domluva na péči o syna	snaha obou rodičů, úleva, uklidnění

Zdroj: vlastní výzkum

„Normálně, snažil jsem se, řekl jsem třeba dětem, teď tady musíte být s mámou a šel sem ven. Jinak to bylo k ničemu. Nic tam nezměnili.“ (KP 1)

„Teď ještě nejsme na konci, ještě nás s bejvalým mužem čekají společný sezení. Ale zatím nevím, doufám, snažila jsem se na sobě pracovat, jak nás terapeuti vedli a taky jsem si dost věcí uvědomila. Ještě záleží taky na něm, jestli si z toho něco odnesl on. To si ale myslím, že spíš ne.“ (KP 2)

„Celkově jsem rád, že jsme se vidávali s klukama. Ale tak to mělo být i normálně, na tom jsme se s bejvalou ženou dohodli, ale ona to nedodržovala a začla proti mně kluky navádět.“ (KP 3)

„U sebe a u dětí ty změny vnímám pozitivně, ale ještě to bude trvat, kdyby se tak změnil i bývalý manžel, ale to je na dlouho a nevím, jestli je on vůbec nějaké větší změny schopen. On to takhle prostě má, to bylo i v době, kdy jsme spolu žili. Bohužel.“ (KP 4)

„Celkově určitě dobře, domluvili jsme se, mám kluka a bejvalá to pochopila. Vona ta péče o našeho kluka je fakt náročnější, já mu všechno přizpůsobuju a ještě mi pomáhá moje matka. Tak se teď vystřídáme, to mi přijde spravedlivý. Teď bude ona zase víkendovej rodič a já zajistím tu hlavní péči. Ona to dělala sedm let, tak teď zase já. A hlavně kluk je v pohodě.“ (KP 5)

„I když to nebylo úplně příjemný a jednoduchý, jsem ráda, že jsme si tím prošli. Myslím, že jsme se oba snažili a hlavně ta snaha bejvalýho manžela, ta mě motivovala. Za sebe můžu říct, že se mi hodně ulevilo. Jsem víc v klidu a s přítelem se náš vztah hodně

*vylepšil. Jsem taky schopná mluvit s bývalým mužem o synovi a třeba se ani nepohádat.
Syn nám za to stál.“ (KP 6)*

Tab. 10: Doporučení Krizového centra

KP 1	KP 2	KP 3	KP 4	KP 5	KP 6
spíše ne	možná ano	ano	asi ano	ano	asi ano

Zdroj: vlastní výzkum

„Spíš ne, vždyť pro nás to bylo k ničemu, matka se nezměnila, nic tam neudělali. Kdo pracuje jako já, tomu takový ježdění vůbec nevyhovuje.“ (KP 1)

„Možná ano, doporučila. Spíš asi jo. Aby to aspoň zkusili, vždycky by měla bejt nějaká naděje na zlepšení, i když já už jí pomalu ztrácím.“ (KP 2)

„Kdyby se dostali do problémů jako já, tak by bývalá manželka musela přivést děti. Mě sem poslal soud, protože jsem chodil na policii a na sociálku, abychom se vůbec setkávali. Takže kdyby měl někdo problém jako my, tak ano.“ (KP 3)

„Účast je náročná, člověk se dotýká citlivých míst, ale celkově asi doporučila.“ (KP 4)

„Jo doporučil bych to všem, kdo se nemůžou domluvit.“ (KP 5)

„Asi jo, ale musí se prokousat i tím nepříjemným. Může to ale přinést výsledky.“ (KP 6)

5 Diskuze

V této bakalářské práci jsem chtěla čtenáře seznámit s novým způsobem práce s rodinami, které se následkem rozvodu potýkají s problémy nekončících konfliktů mezi rodiči a jejich neschopností domluvit se v klidu na podmínkách péče o jejich děti. Zároveň jsem chtěla v kapitole Složení obyvatelstva podle rodinného stavu dle údajů Českého statistického úřadu poukázat na vysoké množství rozvodů, které se dotýká nezletilých dětí. Pro srovnání uvádím situaci v Nizozemsku, kde byla právě teoretická východiska modelu jako první iniciována. V Nizozemsku se s rozvodem nebo rozchodem rodičů potýká každý rok kolem 70 000 dětí (No Kids in the Middle, Referrals, © 2017). 30 % těchto rozvodů je komplikovaných, partneři se nedokážou domluvit ohledně majetkového vypořádání a sestavení rodičovského plánu a dalších 15 % z těchto problematických rozvodů je vysoce konfliktních, způsobujících vážné spory týkající se kontaktu rodičů s jejich dětmi a péčí o ně (No Kids in the Middle, Referrals, © 2017). Tyto vysoce konfliktní rozvody se v zemi ročně dotýkají více než 3 000 dětí (No Kids in the Middle, Referrals, © 2017). Považuji proto tyto nové způsoby práce s rodinou, které usměrňují konflikty mezi rodiči v rozvodu, za velmi důležité.

Cílem mé práce bylo zmapovat změny, které účastníci programu Krizového centra v Českých Budějovicích „Rozvodem bez újmy“ zaznamenali u sebe, svých dětí a u druhého rodiče. Tyto změny se měly týkat především jejich komunikace a vzájemného nastavení.

V programu No Kids in the Middle se terapeuti snaží vytvořit takové prostředí, ve kterém je možné dosáhnout u rodiny pozitivní změny (No Kids in the Middle, Referrals, © 2017). Když jsem s účastníky programu hovořila o jejich pocitech ve skupině, převažovaly u nich pocity nepříjemné, negativní, divné, především z důvodu sdílení velmi citlivých informací před ostatními, cizími lidmi. Dva účastníci programu skupinová setkávání tolik neprožívali a uváděli, že se cítili normálně. Pouze jedna komunikační partnerka sdělila, že se ve skupině s ostatními rodiči cítila příjemně. Zaujala mne výpověď jedné klientky, kdy hovořila o podpoře od ostatních členů skupiny a tvrdila, že jí tato podpora velmi pomohla. Tak by rodičovská skupina totiž měla fungovat. Rodičovská skupina slouží ke vzájemné pomoci mezi rodiči, koučování a také inspiraci (No Kids in the Middle, Organisation, © 2017). V rámci skupiny probíhá rovněž simulace konfliktů a postojů mezi partnery, což by mělo vést

k uvědomění si negativních následků působících na jejich děti a na jejich psychiku (No Kids in the Middle, Organisation, © 2017).

Když jsem se rodičů ptala, jak vnímali pocity jejich dětí v dětské skupině a celkově v Krizovém centru, objevovaly se oproti dospělým u dětí pocity velmi dobré a docházení do dětské skupiny jim přinášelo radost. Některé provázely prvotní obavy, které ale po několika málo setkáních pominuly. Tři komunikační partneři si dobrými pocity svých dětí ve skupině byli naprosto jistí, dva se pouze domnívali, že se jejich děti cítily v dětské skupině dobře a jeden rodič uvedl, že setkávání byla jejich dětem nepříjemná. Většina rodičů se shodovala na tom, že se jejich děti do KC těšily, jak na aktivity dětské skupiny, tak i na terapeuty, co skupinu vedli. Pozitivum rodiče spatřovali i v tom, že si zde jejich děti mohly hrát s ostatními dětmi. Děti v dětské skupině vytvářejí různé kresby, koláže, příběhy a nahrávají scénky týkající se rozporu mezi rodiči a jejich celkové rodinné situace (No Kids in the Middle, Referrals, © 2017). Nikdy nejsou do ničeho nuceny, a jestli chtějí o daném tématu mluvit, je jen jejich vlastní volba (No Kids in the Middle, Referrals, © 2017). Terapeuti se zaměřují na silné stránky dětí a pracují na zvyšování jejich odolnosti (No Kids in the Middle, Referrals, © 2017). Dětská skupina tedy dětem nabízí motivaci a prostor k vyjádření jejich pocitů a myšlenek týkajících se rozepří mezi rodiči, které následně mohou svým rodičům sdělit (No Kids in the Middle, Organisation, © 2017). Ve skupině se jim také dostává mnoho podpory a uznání od terapeutů, což může přispívat k jejich zdravému psychickému vývoji (No Kids in the Middle, Organisation, © 2017). Jak uvedla jedna klientka: „... *myslím, že se cítil důležitý, když se ho ptali, co by si přál a jak by to chtěl mít a tak.*“

Co se týče vnímání přístupu pracovníků KC klienty, jevil se jim zpravidla jako neutrální, bezproblémový, kladný, profesionální a vstřícný. Jeden účastník programu nespatoval v přístupu pracovníků KC nic výjimečného, bral to jako práci jako každou jinou. Jeden klient považoval přístup pracovníků KC jako neprofesionální, a to z toho důvodu, že mu pracovníci nechtěli odpovědět na otázku, která mu očividně přišla zásadní: „*Opakovali některý věci pořád dokola a nechtěli mi odpovědět na otázku: co si o tom myslí a na čí stranu by se přiklonili.*“

Když se konečně zaměřím na změny, které účastníci programu zaznamenali, zjistím, že jsou velmi různorodé. Jeden z rodičů nezaznamenal žádné změny ani u sebe, ani u svých dětí a ani u druhého rodiče. Jedna klientka změnu zaznamenala pouze u sebe, a to, že si uvědomila, jak moc své děti miluje. U dětí a u druhého rodiče si změny není vědoma. U jednoho z rodičů došlo k pozitivní změně, a to k té, že začal opět

udržovat kontakt s mladším synem. Tento rodič je toho názoru, že u něj k žádné změně docházet nemusí, ale - cituji: „*Bejvalá žena by se měla změnit. Ta se ale nezmění.*“ Další klientka zaznamenala změnu u sebe a u dětí, u druhého rodiče nikoliv. Při rozhovoru sdělila, že se díky programu dokázala lépe vcítit do svých dětí a uvědomila si vlastní emoce, pozitivní změnu spatřuje také ve znovunavázání kontaktu mladšího syna s otcem. Pouze dva účastníci programu zaznamenali nějakou změnu u sebe, u dětí i u druhého rodiče. Jeden z rodičů považuje za změnu u sebe schopnost domluvit se s bývalou ženou, u dítěte zaznamenal zklidnění a zlepšení jeho zdravotního stavu a u druhého rodiče též zklidnění. Klientka bere za změnu u sebe také zklidnění, u potomka uvádí, že se též zklidnil a zlepšil se mu zdravotní stav a změnu u druhého rodiče spatřuje ve skončení hádek mezi nimi a v následné domluvě.

Když jsem se zaměřila na to, jak hodnotí rodiče přínos setkávání pro jejich děti, názory rodičů se opět lišily, převažovaly však pozitivní ohlasy. U dětí došlo zpravidla ke zklidnění a ke zlepšení jejich zdravotního stavu. Jedna klientka uvedla, že to bohužel nemůže posoudit z důvodu, že se s dětmi nestýká. O pozitivním přínosu setkávání pro její děti alespoň doufala. Dva účastníci žádný přínos v setkávání pro jejich děti nezaznamenali.

Co se týče rodičů, většina z nich v setkávání nějaký přínos spatřovala. Klientka uvedla, že se díky programu dohodli s exmanželem, pro jednoho z rodičů přínos znamenal změnu péče o syna, jedné klientce program pomohl vcítit se do pocitu dětí a prohloubit zájem o citový život své rodiny, pro dalšího účastníka přínos znamenal kontakt s dětmi a pravidelný styk s mladším synem. U jednoho účastníka setkávání nesplnilo vůbec jeho očekávání a jedna klientka uvedla, že 50 na 50. Tato klientka přišla se zajímavým názorem, že - cituji: „... *záleží hodně na tom, aby obě strany něčeho kladného chtěly docílit. Kdo tu změnu nechce, tak nepomůže stejně nic, i když se okolí snaží.*“ K tomu, aby byl program úspěšný, je velice důležitá motivace klientů dosáhnout pozitivní změny týkající se rodičovského nastavení (Pospíchalová a kol., 2017). Tato motivace jim však ve většině případů chybí, jelikož jsou do programu zpravidla posíláni od soudů, mediátorů, pracovníků OSPOD a jiných institucí (No Kids in the Middle, Referrals, © 2017). Když jsem se klientů ptala, jak se dozvěděli o programu „Rozvodem bez újmy“, jejich tvrzení se shodovala s předchozím. Dva rodiče uvedli, že jim účast v programu nařídil soud, třem rodičům účast doporučil OSPOD a jednomu rodiči jeho právnička. V případě, že se rodiče do programu nezapojí, bude to pro ně znamenat přijetí dalších opatření, která si nepřejí (No Kids in the Middle,

Referrals, © 2017). Především z tohoto důvodu se i nedobrovolní rodiče projektu zúčastní a i přesto, že do skupiny vstupují bez jakékoliv motivace, jejich přístup se v průběhu setkávání většinou změní, v programu pokračují a spolupracují s terapeutem stejně jako klienti, kteří se přihlásili dobrovolně (No Kids in the Middle, Referrals, © 2017). I přesto je však stále dosaženo lepších výsledků u rodin, které do programu přicházejí samy s vlastní motivací ke změně (Pospíchalová a kol., 2017).

Program No Kids in the Middle je účastníkům v Nizozemsku standardně hrazen poskytovatelem pojištění, je zde však možnost i vlastního financování (No Kids in the Middle, Parents, © 2017). Cena celé služby se pohybuje kolem 4 800,- euro, zahrnuje vstupní pohovor, informační setkání, rodičovskou a dětskou skupinu a náklady s tím spojené (No Kids in the Middle, Parents, © 2017). Ve společnosti Spondea cena za program Dítě v centru činí 250,- Kč pro jednoho účastníka za jedno setkání, celkem tedy 2 000,- Kč za celou službu, dětem je program hrazen institucí (Spondea, Projekt „Dítě v centru“, © 2000-2017). V částce jsou zahrnuty náklady na všechna setkání s drobným občerstvením včetně nákladů spojených s využitím prostor a spotřebního materiálu (Spondea, Projekt „Dítě v centru“, © 2000-2017). V Krizovém centru pro děti a rodinu v Českých Budějovicích je program Rozvodem bez újmy pro klienty bezplatný, stejně tak jako i většina ostatních nabízených služeb se záměrem dostupnosti všem, co potřebují pomoc (Krizové centrum pro děti a rodinu, Ceník, © 2015). Zde se nabízí otázka navazující na potřebu motivace rodičů vstupujících do programu. Bude více motivován klient, pro kterého bude služba bezplatná, anebo ten, který bude muset službu uhradit vlastními finančními prostředky? Myslím si, že větší míra motivace se objeví u rodičů, kteří si program budou muset zaplatit sami, budou se více snažit a více spolupracovat, když už je to něco stojí. Oproti tomu rodiči, který do programu bude docházet nedobrovolně a bezplatně, bude potřebná míra motivace chybět a bude zde pravděpodobnější, že intervenci nedokončí. Toto jsou jen mé domněnky, které lze jistě snadno vyvrátit, mohlo by to však být téma dalšího výzkumu.

Motivaci rodičů by mohl také ovlivnit čas, ve kterém setkávání probíhala. V čase konání programu se mohla zároveň odehrávat nějaká pro klienty důležitější událost a docházení do Krizového centra jim mohlo účastnění se této události znemožnit. To je však málo pravděpodobné, jelikož se všichni účastníci předem na čase setkávání domluvili, a co může být důležitější, než se snažit zmírnit rodičovské konflikty pro dobro svých dětí. Nicméně i přesto mi dva klienti na otázku, zda jim čas konání programu vyhovoval, odpověděli, že vůbec nevyhovoval, a to z důvodu zaměstnání

nebo práce doma. Pro ostatní čtyři účastníky programu čas konání nebyl problém a vyhovoval jim.

Na závěr jsem se rodičů ptala, jak by celkově zhodnotili účast jejich rodiny v programu. Pět účastníků ze šesti hodnotilo účast jejich rodiny v programu kladně. Pozitivní pro jednu klientku byla snaha obou rodičů, klientka se uklidnila a pocítila úlevu. Jeden z rodičů hodnotí jako dobrý výsledek účasti v programu to, že se domluvili s bývalou manželkou na péči o syna, další rodič zase navázal kontakt se syny. Další klientka uvedla, že se díky programu snažila na sobě pracovat, uvědomila si mnoho věcí a doufá v dobrý konec. Jeden rodič hodnotil účast jeho rodiny v programu jako normální, bez přínosu a beze změn.

Na otázku, zda by klienti na základě jejich zkušenosti s Krizovým centrem doporučili KC i ostatním, např. jejich blízkým či přátelům, odpověděli dva účastníci, že ano, doporučili, další dva účastníci, že asi doporučili, jeden účastník jen možná a jeden z rodičů by KC nikomu dalšímu spíš nedoporučil. Jedna klientka zmínila, že pokud se člověk dostane přes to nepříjemné, co program provází, může to přinést i výsledky.

Autorky projektu No Kids in the Middle Justine van Lawick a Margreet Visser v článku No Kids in the Middle: Dialogical and Creative Work with Parents and Children in the Context of High Conflict Divorces časopisu Australian and New Zealand Journal of Family Therapy (2015) hovoří o přínosu tohoto způsobu práce pro děti, rodiče i therapy. Po uskutečnění sedmi běhů programu byly výsledky následující: 1/3 rodin dosáhla úplného obratu, konflikty skončily a děti začaly opět dobře prospívat, u 1/3 rodin došlo ke značnému zlepšení, k jeho udržení bylo však třeba ještě domluvit několik následných konzultací s therapy a zbylé poslední 1/3 rodin se nepodařilo dosáhnout téměř nebo vůbec žádné změny, hádky mezi rodiči neustaly a rodiny zůstaly nadále frustrované, i přesto však projevíly zájem pokračovat ve spolupráci s odborníky z projektu, což autorky považují také za pozitivní výsledek (Lawick, Visser, 2015).

Běh programu, kterým jsem se v této bakalářské práci zabývala, měl obdobné výsledky. Jeden zúčastněný pár rodičů dosáhl nejlepšího výsledku, bývalí partneři byli schopni vytvořit mezi sebou párovou dohodu, ve které se domluvili na kontaktu se synem a na jeho předávání. Druhý pár rodičů dosáhl značného posunu, a tedy znovunavázání kontaktu mladšího syna s otcem, ještě je však u této rodiny třeba pracovat na zmírnění stávajících konfliktů mezi rodiči, pokusit se znovunavázat rovněž kontakt staršího syna s otcem a nakonec vytvořit párovou dohodu, ve které se rodiče

domluví na předávání jejich synů. Poslední, třetí pár rodičů výrazné změny nedosáhl, přistoupil však na pokračující spolupráci s pracovníky Krizového centra.

S podobnými výsledky se setkala též organizace Spondea. Pospíchalová a kol. (2017) ve Sborníku dobré praxe při zapojování dětí do rozhodovacích procesů uvádí, že po zrealizování 4 běhů programu Dítě v centru se jim ve všech případech potvrdil tzv. princip třetin, který je zmíněný výše.

Knetlová a kol. (2017) poukazuje na důležitost zapojování dětí do rozhodovacích procesů. Možnost dětí podílet se na tvorbě důležitých rozhodnutí u nich vytváří pocit jistoty a sebedůvěry, zvyšuje to jejich sebevědomí a dodává motivaci (Knetlová a kol., 2017).

6 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala novým způsobem práce s rodinami, které se následkem rozvodu potýkají s obtížnou životní situací a konfliktní domluvou rodičů týkající se péče a kontaktu s jejich dětmi. Tento způsob práce se zaměřuje na zmírňování konfliktů mezi těmito rodiči a tím se snaží vytvářet bezpečné prostředí pro zdravý vývoj jejich dětí.

Bakalářskou práci tvoří dvě části - teoretická a praktická. Teoretická část je nejprve zaměřena na popis rodiny, rozvodu a jeho dopadu na rodiče a jejich děti, Cochemskou praxi, pojem krize, Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji a především na jeho program „Rozvodem bez újmy“. V práci je dále zmíněn původní přístup No Kids in the Middle pocházející z Nizozemska a také jediný certifikovaný realizátor programu v České republice. V praktické části jsem se soustředila na popis metodiky výzkumu, na samotné výzkumné šetření a následně jeho interpretaci. Cílem této práce bylo zmapovat změny, které účastníci programu „Rozvodem bez újmy“ zaznamenali u sebe, svých dětí a u druhého rodiče, a to zejména změny týkající se komunikace a vzájemného nastavení. Dalším cílem bylo zjistit, jaká pozitiva účastníkům program přinesl. Pro tuto práci byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, dotazování účastníků proběhlo prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru, který byl vybrán záměrně pro získání širšího spektra informací. Získaná data jsem následně analyzovala postupy otevřeného kódování. Ve výzkumném šetření jsem se zaměřila na 3 páry rodičů a jejich děti, kteří se zúčastnili jednoho z běhů programu „Rozvodem bez újmy“. Tento běh probíhal od druhé poloviny září 2016 do první poloviny ledna 2017 a současně s ním probíhalo i výzkumné šetření. Rozhovory s účastníky programu jsem uskutečnila po jeho skončení přímo v Krizovém centru v Českých Budějovicích. Díky tomu, že mi Krizové centrum umožnilo zúčastnit se všech setkání programu, mohla jsem lépe proniknout do aktuální situace rodin, sledovat jejich možný progres a tím i lépe pochopit, co dosažené změny pro účastníky programu znamenají. Jelikož jsem s těmito klienty byla téměř 4 měsíce v pravidelném kontaktu, bylo pro mne i pro respondenty zároveň snazší uskutečnit následné rozhovory, které díky tomu probíhaly v uvolněné atmosféře.

Z výpovědí účastníků programu vyplynulo, že nejčastější změnu, ke které díky programu došlo, spatřují ve znovunavázání kontaktu dítěte s jedním z rodičů, u kterého kontakt s tímto dítětem doposud vázl. Program také pomohl několika rodičům dokázat

se lépe vcítit do pocitů a vnímání jejich dětí a také si uvědomit vlastní emoce. Další změnou, kterou klienti vnímali jako pozitivní, byla schopnost rodičů se mezi sebou domluvit, což pro ně bylo před účastí v programu naprosto nereálné. Klienti také uváděli, že díky programu skončily konflikty mezi rodiči a tím došlo k celkovému zklidnění u všech členů rodiny a zlepšení zdravotního stavu jejich dětí. V rozhovorech s klienty jsem se zaměřovala i na jiné oblasti, než na jimi zaznamenané změny, a to z důvodu, že právě tyto oblasti mohly mít vliv na celkový výsledek jejich účasti v programu. Věnovala jsem se tedy především pocitům, které účastníky programu provázely při setkávání. Převažovaly u nich pocity nepříjemné, negativní a divné z důvodu sdílení velmi citlivých informací před ostatními členy skupiny. Toto sdílení jim však ve výsledku přineslo ujištění, že se v obtížné situaci spojené s konfliktní domlouvanou mezi rodiči nenachází sami. Každá rodina se nacházela v různých situacích, kterými se rodiče mohli mezi sebou inspirovat a motivovat. Skupina těmto klientům zabraňovala vzniku možných konfliktů mezi rodiči, což je pro práci s těmito rodinami žádoucí. Zaměřila jsem se také na to, jak účastníci programu vnímali přístup pracovníků Krizového centra, který by svým způsobem mohl rovněž ovlivnit dosažené výsledky. Tento přístup se klientům jevil zpravidla jako bezproblémový, kladný, profesionální a vstřícný, což mohlo procesům dosahování změn u rodičů jen přispívat. Za další faktor, který mohl bránit dosahování pozitivních výsledků u účastníků, jsem považovala čas, ve kterém se program konal. Tvrzení klientů však vypovídalo o tom, že se na čase setkávání všichni účastníci předem domluvili a tudíž většinou čas konání vyhovoval a vzniku změn nebránil. Co mne překvapilo a zároveň i zklamalo je fakt, že žádný z klientů si účast v programu nevybral dobrovolně, nýbrž měl absolvování programu nařízeno soudem, nebo doporučeno pracovníky OSPOD a právníkem. Nicméně i přesto většina klientů hodnotila celkovou účast jejich rodiny v programu kladně a konstatovala přínos pozitivních výsledků. Krizové centrum by účastníci programu na základě jejich zkušenosti zpravidla doporučili i ostatním rodinám.

Celkový výsledek zkoumaného běhu programu je ten, že u jednoho páru rodičů se podařilo dosáhnout nejlepších výsledků, tito rodiče byli schopni mezi sebou vytvořit párovou dohodu, ve které si ujasnili kontakt s jejich dítětem a jeho předávání; u druhého páru rodičů došlo ke značnému posunu, jeden z rodičů znovunavázal kontakt se svým potomkem, je zde však potřeba i nadále pracovat na zmírňování konfliktů mezi rodiči a zlepšení vztahu rodiče i s druhým potomkem a následně vytvořit párovou dohodu, ve

které si rodiče vyjasní předávání jejich dětí; u třetího páru rodičů nedošlo k žádným výrazným změnám, přistoupili však na pokračující intervenci v KC.

Z uvedených výsledků lze vyvodit, že pro to, aby byl program úspěšný, je nesmírně důležitá vlastní motivace každého klienta, který do programu vstupuje. Bez této jeho motivace nelze dosáhnout tak kvalitních výsledků, jako u klientů, kteří změny dosáhnout chtějí. Je proto nezbytné pracovat na motivaci každého účastníka, což je úkol pro pracovníka v pomáhajících profesích velmi obtížný. U programu Krizového centra v Českých Budějovicích „Rozvodem bez újmy“ mne napadá možný způsob, který by motivaci účastníků vstupujících do programu mohl podpořit, a to ten, že by se na nulté setkání ještě kromě budoucích účastníků programu a jejich rodin dostavili též klienti, kteří programem a procesem změn již prošli. Tito bývalí klienti by mohli účastníky vstupující do programu seznámit s jejich rodinnou situací před programem a následně se jim svěřit s celým procesem změn, který jim účast v programu přinesla. Budoucí účastníci by si tak mohli vytvořit lepší představu o celém průběhu programu a zároveň by viděli názorný příklad toho, že i v případě, že se při procesu změn objeví nějaké na první pohled nepřekonatelné překážky, je zde přece jen možnost se přes tyto překážky dostat a dosáhnout pozitivních výsledků.

Tyto nové způsoby práce s rodinami v rozvodu, které se zaměřují na zmírňování konfliktů mezi rodiči, považuji za velmi obohacující a pro společnost nepostradatelné. Jak je již popsáno v teoretické části, dopady rozvodu na rodiče i jejich děti nejsou příznivé a je proto třeba jim tímto způsobem předcházet nebo je eliminovat. V České republice je situace týkající se těchto nových modelů práce na dobré cestě díky profesní způsobilosti organizace Spondea vzdělávat odbornou veřejnost v přístupu a jejím pořádaným kurzům na toto téma.

Přínos mé bakalářské práce spatřuji v možnosti zhodnocení efektivity programu pro pracovníky Krizového centra a dále také pro další neziskové organizace, které mají o program zájem.

7 Seznam literatury

1. AMATO, P. R., 2014. The Consequences of Divorce for Adults and Children: An Update. *Društvena istraživanja: journal for general social issues*. 23(1), 5-24, doi: 10.5559/di.23.1.01.
2. BARVÍKOVÁ, J., 2016. Cochemská praxe. In: *Šance Dětem: Informační portál* [online]. 2. 3. 2017 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/rodina-ditete-se-zdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml>
3. BERGER, M., GRAVILLON, I., 2011. *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit cítění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál. 136 s. ISBN 978-80-7367-843-2.
4. BOHMAN, H. et al., 2017. Parental separation in childhood as a risk factor for depression in adulthood: a community-based study of adolescents screened for depression and followed up after 15 years. *BMC Psychiatry*. 17(1), 117, doi: 10.1186/s12888-017-1252-z.
5. COLOROSOVÁ, B., 2008. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. Praha: Ikar. 240 s. ISBN 978-80-249-1027-7.
6. DUDOVÁ, R., DUDOVÁ, T., 2007. Porozvodové rodičovství v české legislativě. In: DUDOVÁ, R., HASTRMANOVÁ, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 72-86. ISBN 978-80-7330-124-8.
7. FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J., 2014. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer. 260 s. ISBN 978-80-7478-500-9.
8. FUČÍK, P., 2013. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. Brno: Masarykova univerzita. 168 s. ISBN 978-80-210-6093-7.
9. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vydání. Praha: Portál. 408 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
10. KNETLOVÁ, Z. a kol., 2017. *Čí je to hra?: zapojování dětí do rozhodovacích procesů jako promyšlená strategie při práci s rodinou ve sporech o dítě*. České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z.ú. 215 s. ISBN 978-80-904854-6-4.

11. Krizové centrum pro děti a rodinu, © 2015. Ceník. *Krizové centrum pro děti a rodinu* [online]. [cit. 2017-07-16]. Dostupné z: <http://www.ditevkrizi.cz/co-delame/cenik/>
12. Krizové centrum pro děti a rodinu, © 2015. Historie. *Krizové centrum pro děti a rodinu* [online]. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <http://www.ditevkrizi.cz/onas/historie/>
13. Krizové centrum pro děti a rodinu, © 2015. Skupina pro rodinu „Rozvodem bez újmy“. *Krizové centrum pro děti a rodinu* [online]. [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://www.ditevkrizi.cz/co-delame/pomoc-pro-dospela/skupina-pro-rodinu-rozvodem-bez-ujmy/>
14. LEOPOLD, T., KALMIJN, M., 2016. Is Divorce More Painful When Couples Have Children? Evidence From Long-Term Panel Data on Multiple Domains of Well-being. *Demography*. 53(6), 1717-42, doi: 10.1007/s13524-016-0518-2.
15. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.
16. MATOUŠEK, O., 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
17. MATOUŠEK, O. a kol., 2015. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál. 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3.
18. MATOUŠEK, O. a kol., 2013. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál. 400 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
19. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ H., 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2. vydání. Praha: Portál. 216 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
20. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
21. No Kids in the Middle, © 2017. Contact. *No Kids in the Middle* [online]. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://kinderenuitdeknel.nl/contact>
22. No Kids in the Middle, © 2017. Organisation. *No Kids in the Middle* [online]. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://kinderenuitdeknel.nl/organisatie>
23. No Kids in the Middle, © 2017. Parents. *No Kids in the Middle* [online]. [cit. 2017-07-16]. Dostupné z: <http://kinderenuitdeknel.nl/ouders>
24. No Kids in the Middle, © 2017. Referrals. *No Kids in the Middle* [online]. [cit. 2017-07-16]. Dostupné z: <http://kinderenuitdeknel.nl/verwijzers>

25. No Kids in the Middle, © 2017. Training. *No Kids in the Middle* [online]. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://kinderenuitdeknel.nl/opleiding>
26. NOVÁK, T., 2012. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada. 144 s. ISBN 978-80-247-4110-9.
27. NOVÁK, T., 2013. *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především*. Praha: Portál. 168 s. ISBN 978-80-262-0342-1.
28. NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B., 2007. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada. 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.
29. POSPÍCHALOVÁ, E. (ed.) a kol., 2017. *Dítě v centru – Sborník dobré praxe při zapojování dětí do rozhodovacích procesů*. [online]. Brno: Spondea, o.p.s. 58 s. [cit. 2017-07-16]. Dostupné z: <http://www.spondea.cz/wp-content/uploads/2016/04/Spondea-Sborn%C3%ADk-dobr%C3%A9-praxe.pdf>
30. RUDOLPH, J., 2010. *Jsi moje dítě: Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Praha: Magistrát hlavního města Prahy. 80 s. ISBN 978-80-254-8250-6.
31. SBARRA, D. A., 2015. Divorce and health: current trends and future directions. *Psychosomatic medicine*. 77(3), 227-36, doi: 10.1097/PSY.000000000000168.
32. SMITH, H., 2004. *Děti a rozvod*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 80-7178-906-2.
33. Spondea, © 2000-2017. Projekt „Dítě v centru“. *Spondea* [online]. [cit. 2017-07-16]. Dostupné z: <https://www.spondea.cz/kdo-jsme/nase-projekty/projekt-dite-v-centru/>
34. *Spondea Revue*, 2017. [online]. Spondea. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: http://www.spondea.cz/wp-content/uploads/2016/04/2017-03-09_spondeaREVUE-A3_02_webSMALL.pdf
35. ŠPAŇHELOVÁ, I., 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada. 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.
36. TEYBER, E., 2007. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů. 232 s. ISBN 978-80-7255-163-7.
37. van LAWICK, J., VISSER, M., 2015. No Kids in the Middle: Dialogical and Creative Work with Parents and Children in the Context of High Conflict Divorces. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*. 36(1), 33-50, doi: 10.1002/anzf.1091.

38. *Výroční zpráva*, 2015. [online]. Krizové centrum pro děti a rodinu. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: http://www.ditevkrizi.cz/wp-content/uploads/2016/08/KC_vyrocní_zpráva_2015_final-verze.pdf
39. *Výroční zpráva*, 2016. [online]. Spondea. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: http://www.spondea.cz/wp-content/uploads/2016/04/vz_spondea_2016.pdf
40. *Vývoj obyvatelstva České republiky, Obyvatelstvo podle věku a rodinného stavu*, 2015. [online]. Český statistický úřad. [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/32853359/1300691601.pdf/842b23fa-2a71-4511-8d27-7e190846f7fc?version=1.0>
41. *Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost*, 2015. [online]. Český statistický úřad. [cit. 2017-04-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/47411902/1300691603.pdf/8a565466-a60e-4011-bdda-f3df6e929645?version=1.1>
42. *Vývoj obyvatelstva České republiky, Sňatečnost*, 2015. [online]. Český statistický úřad. [cit. 2017-04-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/47411902/1300691602.pdf/3543b462-a5ee-403e-8bf0-eae5b155a0c2?version=1.1>
43. WARSHAK, R. A., 2003. *Rozvodové jedy*. Praha: Triton. 392 s. ISBN 80-7254-439-X.
44. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026-1365. ISSN 1211-1244.

8 Seznam zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
DTC	Dětské traumacentrum
KC	Krizové centrum
KP	Komunikační partner
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PAS	Parental Alienation Syndrome
SZR	Syndrom zavrženého rodiče
Tab.	Tabulka
UMPOD	Úřad pro mezinárodní ochranu dětí